

1 UVOD

1.1 Ekonomika poslovanja združbe

- ⇒ znanost, ki proučuje gospodarske pojave v okviru združbe
- ⇒ proučuje gospodarske pojave pri vključevanju združbe v celotno dejavnost
- ⇒ proučuje zakonitosti med posameznimi združbami
- ⇒ skuša postaviti nacela, da bi bil poslovni proces čim bolj uspešen

Združba je oblika dolgoročnega sodelovanja med ljudmi, ki je usmerjena k zadovoljevanju določenih potreb oziroma doseganju določenih ciljev. Na gospodarske pojave v združbi bistveno vpliva njena dejavnost.

Znailnosti združb, majhnih in velikih:

- sestavlja jih več ljudi
- obstoje, da bi ljudje v njih dosegli določene cilje
- svojim članom vsiljuje določene omejitve glede njihovega delovanja

Formalne združbe so zvrst pravnih oseb, ki nastopajo kot različni posredniki med posamezniki in fizičnimi stvarmi, z

nalogo da olajšajo uživanje teh stvari po teh posameznikih.

Poslovanje je proizvodnja in prodajanje izdelkov, nakup in prodaja blaga, opravljanje, posredovanje in prodajanje storitev.

Poslovni sistem je vsaka od okolja razmejena in zaokrožena pravno-ekonomska celota, ki se ukvarja s poslovanjem.

Poslovni sistem je širši pojem od združbe, ta pa širši pojem kot podjetje z več zaposlenimi.

Učinkovitost pomeni delati stvari na pravi način, t.j. iskanje najugodnejšega razmerja med izidi in vložki s tehničnega vidika.

Uspešnost pomeni pridobivanje in razpečavo pravih stvari (z vrednostnega vidika) oziroma merimo uspešnost glede na doseganje postavljenih ciljev.

1.2 Poslovnosistemski vidik ekonomike poslovanja združbe

Poslovnosistemski vidik: Združba je zaokrožena poslovna celota med seboj povezanih sestavin. Ta celota se ukvarja s poslovanjem in je pravno ter ekonomsko razmejena od okolja in hkrati obdana z okoljem.

Združba je kot poslovni sistem:

- sestavljena iz bioloških, tehničnih in drugih (pod)sistemov
- psihosociološki sistem
- sistem ciljev in s tem organizacijski sistem porazdeljenih aktivnosti
- odprt sistem
- nedolocen sistem (ni informacij o vseh dejstvih, ki vplivajo na njegovo prihodnje obnašanje)
- dinamičen sistem

Poslovni sistem vzpostavljamo zaradi interesov ljudi, vključenih v ta sistem.

Usmeritev poslovnega sistema je zaradi logike in smotra delovanja vedno povezana s potrebami in interesi

uporabnikov njegovih rezultatov. Sama usmeritev poslovnega sistema je zato v tržnih gospodarstvih razvojno-tržna in ne

proizvajalna. Za sodobno usmeritev so znailne in pomembne informacije o stanju na trgih in o razpoložljivih ter

nastajajočih tehnologijah.

Smoter poslovnega sistema je

- da trajno ohranja svoje delovanje
- da se razvija
- da ni vzpostavljen le za en posel ali projekt.

Znailnosti podjetja (združbe) s poslovnosistemskega vidika :

- upravljalci združbe imajo smoter ter cilje, ki jih želijo ali (zaradi preživetja) morajo doseči. Pri tem prevzemajo tveganje za poslovanje združbe
- njena naloga je priporočiti načine spreminjanja vrednostno izraženih vložkov v njen poslovni proces v vrednostno izražene izide in to na gospodarsko smotrni način
- teorija in iz nje izvedena praksa ekonomike združbe se osredotoča na potroške, stroške, prihodke in odhodke ter proučevanju vrste in sestave sredstev in njihovih virov in s tem proučevanje trgov, prvini poslovnega procesa, denarja in poslovnih učinkov

2

1.3 Družbenogospodarski vidik ekonomike združbe

Družbenogospodarski vidik: Združba je del okolja ki je sicer različno opredeljeno, v veliki meri pa ga določa obstoj družbenoekonomski sistem.

Družbenoekonomski sistem je opredeljen:

- z dvema funkcionalnima mehanizmoma:
  - koordinacijski ekonomski mehanizem (trg, načrt)
  - tip motivacijskega vzvoda (dobicek, dohodek)
- štirimi značilnostmi sestave:
  - tip delovnega procesa (industrijska, informacijska družba)
  - lastninske oblike (državna, zasebna, zadružna, mešana)
  - upravljalne oblike (samoupravljanje, kapitalsko upravljanje)
  - organizacijske oblike (OZD, TOZD, SOZD, podjetja, zavodi)

Družbenogospodarski sistem je vedno v fazi razvoja in s tem spreminjanja.

Pomen ekonomskih kategorij je določen s sistemom in njegovo razvojno stopnjo in ne drži, da kategorije določajo sistem.

Pojem **makroekonomika** uporabljamo, kadar raziskujemo pojave, ki so vezani na širše območje (regijo, državo). V okviru

nje proučujemo gospodarske agregate (celotna proizvodnja v državi, zaposlenost, inflacija,...)

Pojem **mazoekonomika** uporabljamo, kadar proučujemo gospodarske pojave in njihove soodvisnosti v okviru neke dejavnosti.

Pojem **mikroekonomika** uporabljamo kot sinonim za ekonomiko poslovnega sistema.

1.4 Razmerje med teorijo in prakso

Teorija mora crpati iz najboljših izkušenj prakse, praksa pa prodorno uporabljati najboljšo teorijo.

1.5 Človek, potrebe, dobrine, delo

Potrebe so za ekonomista neskončna vrsta različnih občutkov ali želja, ki se porajajo pri ljudeh, ki jih skušamo potešiti s koristnimi dobrinami.

Koristnost je uporabna vrednost nečesa, s katerim zadovoljimo naše potrebe.

Potrebe so pogojene s stopnjo zgodovinskega razvoja posamezne družbe. Tako imenovanim eksistencnim ali nujnim

potrebam se z zgodovinskim razvojem pridružuje vse več drugih potreb, katerih zadovoljitev dviguje kakovost življenja:

kulturne in luksuzne potrebe.

Delitev potreb:

- osebne (hrana, obleka, stanovanje)
- skupne (zdravstvo, šolstvo, kultura)
- splošne (varnost, storitve armade, policije, varnostnih inšpektorjev)
- poslovne ali razvojne (konkurenčno delovanje, zaposlitev)

Druga možna delitev potreb:

- potrebe posameznika
- družbene potrebe

Skupne in splošne potrebe imenujemo tudi **proracunska ali javna poraba**, ker so v glavnem financirane iz proračuna.

Potrebe so neomejene, za razliko od dobrin, ki so žal omejen. Potrebe in dobrine se medsebojno pogojujejo.

Delo cloveka je temeljni nacin za pridobivanje zaslužka, s katerim zadovoljuje svoje potrebe.

Dobrine (3 razlicne clenitve):

- naravne in gospodarske dobrine
- stvarne (predmetne) in nematerialne (storitve) dobrine
- neposredne (potrošne) in posredne (naložbene ali investicijske) dobrine

Primer neposrednih dobrin je kruh, mleko ; posrednih pa traktor, molzni stroj.

3

1.6 Zadovoljevanje potreb ljudi s sodelovanjem med njimi

Potreba po sodelovanju cloveka z drugimi ljudmi je toliko vecja zaradi neenake in neenakomerne razporeditve

proizvodnih tvorcev oziroma dobrin med ljudmi kot posamezniki in skupinami.

Gospodarstvo je rezultat zgodovinskega razvoja. Zgodnjo razvojno stopnjo si lahko predstavljamo kot naturalno ali

zaprto gospodarstvo. Polagoma so se posamezniki specializirali (obrtni, rokodelstva). V okviru zaprtega domacega

gospodarstva je nastalo na eni strani vec gospodarskih enot, usmerjenih v pridobivanje dobrin (podjetja), na drugi strani

pa enote, ki so usmerjene v porabo (gospodinjstva). Izdelovalci in porabniki so se morali srečati. Tako nastanejo **trgi**.

Najprej se pojavi naturalna menjava, pozneje se pojavi denar in dobimo **blagovno-denarno ali tržno gospodarstvo**.

Pridobivanje dobrin za zadovoljitev potreb zaradi družbene in tehnicne delitve dela, pogojuje sodelovanje med nosilci

znanj in spretnosti oziroma gospodarji okolij za delo. V današnjih razmerah pri nas zadovoljujemo lastne potrebe z

vkliucevanjem v družbeno (= združeno) delo, manjšina pa z osebnim ali zasebnim delom.

Zadruga so posebna oblika združbe. V zadruga se združujejo nosilci osebnega dela v kmetijstvu in obrtni.

1.7 Gospodarjenje kot nacin prizadevanja ljudi v procesu pridobivanja dobrin

Gospodarjenje je prizadevanje ljudi v združbah, da s cim manjšo porabo proizvodnih tvorcev pridejo do dobrin s katerimi

bodo neposredno (hrana, obleka, zdravstvena storitev) ali posredno (tovarniška zgradba, kamion) zadovoljili svoje

potrebe. Pri gospodarjenju gre tudi za odstranjevanje naravnih (premagujemo jih z ladjami, mostovi, predori, cestami,...) in

družbenih ovir (premagujemo jih s tehnicnimi standardi, borzami, evrovaluto, moralnimi kodeksi,...).

Narodno gospodarstvo se je razvijalo s povezavo gospodarskih enot znotraj državnih meja.

Izhodišni vzvod ekonomske dejavnosti izvira iz razmerja med izidi in vložki.

Rezultati gospodarjenja so pomembni za:

- celotno narodno gospodarstvo, zlasti za velike poslovne sisteme
- za regijo ali območje, kjer je razmeščen poslovni sistem
- za vsakega posameznika, ki je povezan s poslovanjem poslovnega sistema

Pogoj visoko razvitih narodnih gospodarstev je odvisna od poglobljene delitve dela med gospodarskimi enotami.

1.8 Novoustvarjena vrednost in kosmati domaci proizvod ter njegovo ugotavljanje

Dohodek je denarno izražena novoustvarjena vrednost. Od njega je odvisna možnost zadovoljevanja potreb.

Izvirni dohodek je dohodek, ki se ustvarja in posledicno ugotavlja samo v gospodarskih dejavnostih.

Izvedeni dohodek je dohodek ki se ustvarja v negospodarskih dejavnostih, ki temeljijo na svojem prispevku.

Proracun je tudi orodje za prerazporejanje dohodka med posameznimi področji v družbi, predvsem od njegovih neposrednih ustvarjalcev k njegovim posrednim ustvarjalcem (zdravstvo, šolstvo,...) in tudi k čistim porabnikom (umsko in telesno prizadeti).

Kolektivne pogodbe so pogodbe v katerih so določene postavke plac ali postavke osebnih dohodkov iz opravljenega dela in nadomestila za nosilce posameznih vrst delovne sile.

Glavne metode obracuna narodnogospodarskih ali makroekonomskih kategorij (proizvodnje):

- proizvodna metoda (v sferi ustvarjanja bogastva)
- dohodkovna ali stroškovna metoda (v sferi dohodkov oziroma stroškov)
- potrošna ali izdatkovna metoda (v sferi izdatkov)

Pri nas ima tradicijo proizvodna metoda.

Kategorije obracuna kosmatega domacega proizvoda po proizvodni metodi:

- kosmata vrednost proizvodnje
- vmesna poraba
- dodana vrednost po dejavnosti
- korekcijske postavke dodane vrednosti

4

Izdatki pri izdatkovni metodi nastopijo kot:

- osebna poraba
- kosmate naložbe
- javna poraba
- cisti izvoz

Kosmati ali bruto domaci proizvod (BDP); Tu je upoštevana proizvodnja vseh enot, ki poslujejo na ozemlju določene države.

Kosmati ali bruto nacionalni proizvod (BNP); Tu so upoštevani tudi proizvodni rezultati na temelju domacega kapitala v

tujini, niso pa vključeni proizvodni rezultati na temelju tujega kapitala na ozemlju države.

Narodni dohodek (amortizacija (BDP

(ali cisti proizvod)

(ali dodana vrednost)

$BDP + \text{materialni stroški} = \text{kosmata ali bruta vrednost domace proizvodnje}$

(ali vmesna poraba)

2 ZDRUŽBE IN NJIHOVO OKOLJE

2.1 Okolje delovanja združb

Združba ne more vplivati (velja za mala podjetja) na dejavnike okolja, zato se jim mora prilagajati.

Zasluzki gospodinjestev so izhodišce za dohodkovno metodo, poraba teh istih gospodinjestev pa za izdatkovno metodo.

Popolna izguba je, ce ob izgubi porabnika ali proizvajalca nihce drug ni nicesar pridobil.

Dejavniki širšega okolja, ki razlicno vplivajo na možnosti razvoja podjetja so:

- tehnološki razvoj
- gibanje kupne moci
- razvojna politika in strategija razvoja dejavnosti - panoge
- denarno - posojilna politika in možnosti oskrbe s kapitalom
- možnosti oskrbe z energijo
- ekološki vplivi

Splošni trendi danes:

- povezava gospodarskih tokov v svetu
- uveljavitev tržnega gospodarstva v bivših socialisticnih državah
- vzporedno uveljavljanje prevladujocih svetovnih življenjskih slogov
- preporod umetnosti

- privatizacija storitev državne blaginje
- vzpon pacifiškega obrobja
- uveljavljanje ženske na vodilnih mestih
- uveljavljanje biologije
- vračanje k veri
- zmagoslavje posameznika
- prožnost in prilagajanja na vseh področjih
- skrb za zdravo okolje

Znailnosti postindustrijske družbe:

- avtomatsko procesiranje (robotizacija)
- razvoj terciarnega sektorja (transportne, telekomunikacijske storitve)
- uveljavitev kvartarnega sektorja (trgovina, finance, zavarovalništvo)
- uveljavitev kvintalnega sektorja (zdravstvo, izobraževanje, rekreacija)

5

2.2 Iz industrijske samoupravne v informacijsko tržno-podjetniško družbo

Samostojno in trajno zagotavljanje potrebnih dobrin je povezano z obvladovanjem vseh štirih faz procesa družbene reprodukcije.

Štiri faze procesa družbene reprodukcije:

- proizvodnja
- delitev
- menjava
- poraba

Pri prehodu iz industrijske v informacijsko družbo, prihaja znotraj družb do sprememb, ker narašča pomen znanja, še

vedno ostaja pomemben kapital, pomen proizvodnega tvorca dela (fizičnega) pa vse bolj upada.

Zakonsko omogočena enakopravnost lastnin, predvsem zasebne in državne, hkrati odpira poti v razvoju podjetništva in delničarstva na tej podlagi.

2.3 Področja in panoge

Dejavnost in s tem tip delovnega procesa pogosto odločilno vplivata na izbiro lastninske, upravljske in organizacijske oblike združbe.

Delitev: Področja → Panoge → Skupine → Podskupine

17 področij za uvrščanje dejavnosti (A-K... gospodarstvo, L-Q... negospodarstvo):

A kmetijstvo, lov, gozdarstvo

B ribištvo

C rudarstvo

D predelovalne dejavnosti

E oskrba z elektriko, plinom in vodo

F gradbeništvo

G trgovina, popravila motornih vozil in izdelkov široke uporabe

H gostinstvo

I promet, skladiščenje in zveze

J finančno posredništvo

K poslovanje z nepremicninami, najem in poslovne storitve

L javna uprava in obramba, obvezno socialno zavarovanje

M izobraževanje

N zdravstveno in socialno varstvo

O druge javne, skupne in osebne storitvene dejavnosti

P zasebna gospodinjstva z zaposlenim osebjem

Q eksteritorialne združbe in združenja

Tipi panog:

- razdrobljene panoge
- nove panoge
- zrele panoge
- odhajajoče panoge

Za **razdrobljeno panogo** je značilno veliko število majhnih in srednjih podjetij, od katerih nobeno nima prevladujočega

tržnega deleža. (npr. proizvodnja pijac)

Za **nove panoge** je značilno pojavljanje novih konkurentov. Tehnologija je v inovacijski fazi razvoja izdelkov. (npr.

proizvodnja optičnih vlaken)

Za **zrele panoge** je značilno konstantno povpraševanje in najhujša bitka konkurence. (npr. proizvodnja sladkega peciva)

Za **odhajajoče panoge** je značilno zmanjševanje prihodkov in konkurenčni boj s pomočjo zniževanja cen (proizvodnja pisalnih strojev).

Oba kritična dejavnika uspeha, dobiček in rast oziroma razvoj, se soočata s kritičnimi prvinami združbe kot temelji za

snovanje in izbiranje razvojne strategije (razpršitev ali diverzifikacija, povezovanje ali integracija, zoženje, razločevanje ali

diferenciacija proizvodnega programa) združbe.

Na oblikovanje želene strategije v združbi vplivajo:

- družbeni oziroma narodnogospodarski cilji
- individualne in skupinske prednosti ter navade
- tradicija
- (ne)uspeh v preteklosti

Skušamo določiti, ki bo najbolje privedla do ekonomske moci.

6

2.4 Vrste združb

2.4.1 Podjetja in zavodi

Združbe, ki delujejo na področju gospodarstva, praviloma imenujemo **podjetja**, druge, predvsem na področju družbenih

dejavnosti, pa praviloma **zavodi**.

vrsta združbe PODJETJA

(gospodarstvo)

ZAVODI

(družbene dejavnosti)

Cilji gospodarsko pridobitni drugi

Ponudba poslov. učinkov na trgu po vnaprejšnjem dogovoru

Pogoji delovanja tvegani dokaj trdni

Skrb za razvoj samostojna skupaj z drugimi

Vir za razvoj lastna akumulacija in drugi prihranki kapitala zunanji viri

2.4.2 Zavodi

Zavodi so združbe, ki se ustanovijo za opravljanje dejavnosti vzgoje in izobraževanja, znanosti, kulture, športa,

zdravstva, socialnega zavarovanja ali drugih dejavnosti, če cilj opravljanja dejavnosti ni pridobivanje dobička, ampak

trajno zadovoljevanje potreb uporabnikov po učinkih določenih dejavnostih.

Posebne značilnosti zavodov:

- storitev nima lastne materialne oblike
- vpliv uporabnikov je pogosto šibak (monopol združbe)
- mocna privrženost zaposlenih poklicu ali stvari
- oblikovalci virov sredstev se vmešavajo v ravnanje združbe
- omejitve pri uporabi nagrad in kazni so pogojene z 1., 3. in 4. točko tega naštevanja
- voditelj združbe utegne biti orodje za reševanje konfliktov

Ovire za uspešno delovanje zavodov:

- odsotnost neposredne verige ukazovanja ali dolžnosti
- odsotnost meje rezultata, t.j. kategorija enakovredna dobicku

Zavod lahko ustanovijo domače in tuje pravne in fizične osebe. Zavod lahko opravlja eno ali več dejavnosti. Opravlja

lahko tudi gospodarsko dejavnost, vendar le, če je ta namenjena opravljanju dejavnosti, za katero je zavod ustanovljen.

Javne zavode pa lahko ustanovijo republika, občina, mesto in druge z zakonom pooblašcene pravne osebe.

Zavod pridobiva sredstva za delo:

- iz sredstev ustanovitelja
- s placili za sistemsko (preko proračuna) "prodane" storitve
- s prodajo blaga in storitev na trgu
- iz drugih virov, določenih z zakonom in aktom o ustanovitvi

Zavod lahko ugotavlja le presežek prihodkov nad odhodki in ta presežek uporabi za razvoj dejavnosti.

2.4.3 Strokovne službe in sestavljena podjetja kot podpora delu drugih podjetij

Opravlja dolocene storitve za vnaprej določena (medsebojno povezana) podjetja.

2.5 Oblike poslovnega organiziranja:

2.5.1 Poslovne skupnosti

Povezava več podjetij za pridobitev poslov na nekem območju.

2.5.2 Banka

Banka je specializirana (financna) združba za opravljanje denarnih poslov in z denarjem povezanih poslov (depozitnih,

kreditnih). Njen cilj je kot pri podjetjih pridobivanje dobicka. Ustanovijo jo kot d.d. ali d.o.o. pravne in fizične osebe z

vlaganjem sredstev v njene sklade. Ustanovitelji upravljajo banko in so udeleženi v njenem dobicku sorazmerno z

vloženimi sredstvi.

7

2.5.3 Hranilnica

Hranilnica je samostojna financna združba za zbiranje hranilnih vlog fizičnih oseb, društev in dobrodelnih združb, vodijo

tekoče in žiro račune fizičnih oseb, društev, dobrodelnih združb in zasebnikov. Vodijo tudi depozitno poslovanje za

majhne pravne osebe.

Zbrana sredstva uporabljajo za:

- kreditiranje svojih komitentov
- spodbujanje dejavnosti kmetijstva, obrti, ...

Razliko med bankami in hranilnicami lahko opazimo pri različnih pravicah glede sekundarne (ob primarni in sivi)

emisije denarja.

2.5.4 Druge financne združbe

Investicijski skladi so investicijske združbe, ki z nakupom in prodajo vrednostnih papirjev zbirajo in usmerjajo denarna

sredstva za določene naložbe, z namenom ustvariti zanesljiv in relativno visok donos.

Glede na način izdajanja locimo:

- odprte sklade
- zaprte sklade

Glede na specializacijo locimo:

- delniške sklade
- rentne sklade
- mešane sklade

2.5.5 Zavarovalnica

Zavarovalnica je združba za opravljanje zavarovalnih poslov (pred tveganji na premoženju in življenju), ki prevzema nevarnost (riziko, tveganje) proti placilu premije.

To je možno, ker zavarovalnice:

- izravnavajo nevarnost (zavarujejo številne istovrstne nevarnosti)
- porazdelijo nevarnost (delujejo na različnih področjih)
- delijo nevarnost (skupaj z drugimi zavarovalnicami)

Tujci so lahko le vecinski delničarji, ne pa tudi edini ustanovitelji.

Zavarovalnice notranje clenimo na:

- rizicne skupnosti (kriterij za clenjenje je vrsta tveganja; najdemo jih na področjih transportnega, stanovanjskega, življenjskega, kmetijskega in industrijskega zavarovanja)
- območne zavarovalnice (kriterij za clenjenje je območje, ki ga del zavarovalnice pokriva s svojimi storitvami;

opravljajo dela za rizicne skupnosti na določenem območju)

Zaradi visokih, dolgoročno vezanih denarnih zneskov je v tej obliki združbe izjemno pomemben nadzor poslovanja. (=

ukrepi, metode in postopki za proučevanje in ocenjevanje poslovanja zavarovalnice s katerimi odpravljajo pomanjkljivosti

in nepravilnosti v zvezi s poslovanjem zavarovalnice).

2.6 Samoupravne interesne skupnosti

Samoupravne interesne skupnosti pri nas po letu 1990 ne obstajajo več.

Dogovor obeh strani (izvajalci in uporabniki) v samoupravnih interesnih skupnostih:

- dogovor o programu dela izvajalcev
- dogovor o načinu financiranja dela izvajalcev

Delovale so na področju gospodarske infrastrukture in družbenih dejavnosti. Danes so jim podobne oblike na področju

pokojninskega zavarovanja in zdravstvenega varstva.

8

2.7 Zbornicni sistem

Zbornicni sistem je sestavljen iz:

- splošnih ali strokovnih združenj
- gospodarskih zbornic

Splošna ali strokovna združenja nekega področja ali panoge (npr. elektroindustrije, kemične industrije, gradbeništva);

ustanovijo podjetja zaokroženih dejavnosti s področij gospodarstva, z namenom skupnega pospeševanja dela ter

poslovanja (tehnologije, izboljšava tržnih navad, boljše informiranosti, urejanja medsebojnih odnosov...).

Gospodarske zbornice:

- na višji ravni (ravni države) je naloga usklajevanje dejavnosti splošnih združenj ter zastopanje interesov gospodarstva proti drugim subjektom v družbi.
- na nižji ravni (mest, območij) je naloga usklajevanje interesov prostorskega značaja (v zvezi z izrabo prostora, zaposlovanjem...)

Modeli za prihodnjo ureditev gospodarskih zbornic v SLO:

- *javnopravni (kontinentalni)*: eno ali več zbornic naj bi ustanovila država. Vclaniti bi se morali vsi samostojni

podjetniki, gospodarske družbe, javna podjetja. Zbornice bi bile organizirane po panogah in po regijah.

Zbornica bi predstavljala gospodarstvo oziroma nastopala kot partnerica državi v imenu gospodarstva, opravljala bi določena javna pooblastila, ter informirala in svetovala članom. Financirala bi se iz obvezne članarine, državne dotacije, posojil in daril.

- *zasebnopravni (anglosaksonski)*: zbornice naj bi nastale na pobudo gospodarskih podjetij. Število zbornic bi

bilo neomejeno. Samostojni podjetniki in gospodarske družbe bi se vclanile prostovoljno. Zbornice bi bile regionalne in panožne. Za člane bi opravljale storitve skupnega pomena (informacijske, svetovalne, tržne oziroma promocijske aktivnosti).

– *kombinirani*: vlada bi določila dejavnosti, za katere bi bilo mogoče ustanoviti zbornico. Gospodarska podjetja pa bi se sama prostovoljno odločila, na katerih področjih bi ustanovila zbornice. Clani zbornic bi bili samostojni podjetniki, gospodarske družbe in javna podjetja. Članstvo bi bilo prostovoljno. Zbornice bi bilo mogoče ustanoviti za vse gospodarske dejavnosti.

2.8 Nosilci placilnih, finančnih, nadzornih in poslovno-obveščevalnih nalog v okolju združb

SDK je bila do konca leta 1994 samostojna služba, ki je opravljala:

- placilni promet pravnih oseb.
- finančni nadzor
- poslovno obveščanje pravnih oseb

Preobrazba SDK v tri smeri:

- komercialne revizije
  - računsko sodišče, ki naj bi nadziralo uporabo proračunskih sredstev
  - (republiške) agencije za placilni promet, nadziranje in informiranje
- SDK** opravlja naloge v obliki kontrole (preko žiro računov), inšpekcije (določena področja poslovanja) in revizije

(celotnega poslovanja). Temeljna naloga pa je obravnavanje podatkov o poslovanju pravnih oseb.

Informacije in podatke pripravljajo nosilci poslovnega obveščanja za tri vrste uporabnikov:

- za organe upravljanja v konkretni združbi
- za druge zainteresirane poslovne partnerje, ki bi radi dobili kaj več informacij o konkretni družbi
- za organe DPS, gospodarskih zbornic in strokovnih združenj

3 PODJETJE IN POSLOVNI PROCES

3.1 Gospodarski smoter in cilji poslovnega procesa

Vidiki smotra poslovanja združb:

- naturalni vidik (zadovoljevanje potreb uporabnikov s poslovnimi učinki združbe)

9

- vrednostni vidik (da združba pri prodaji svojih poslovnih učinkov pride do čim večjega obsega prihodka in v

tem okviru dohodka oziroma dobička)

Najbolj splošen cilj poslovanja je zagotoviti potrebno povečanje dobička in trajne obnovitvene sposobnosti ob večjem zadovoljstvu zaposlenih.

Razclenitev najbolj splošnega cilja poslovanja:

- povečati število poslovnih učinkov
- pridobiti kupce na novih trgih, razširiti število kupcev na starih trgih
- zmanjšati stroške poslovanja
- povečati tržno ceno poslovnih učinkov
- izboljšati učinkovitost dela
- povečati zadovoljstvo zaposlenih
- doseči skladnost z zahtevami okolja

3.2 Dejavniki pridobivanja poslovnega rezultata v združbah

K ustvarjanju kosmatega domačega proizvoda v državi največ prispevajo podjetja oziroma poslovni sistemi z uspešnim

poslovanjem. Popolna ekonomska učinkovitost je dosežena takrat, ko so prvine v državi tako razporejene, da jih ni mogoče bolje zaposliti.

Dejavniki pridobivanja poslovnega rezultata:

- proizvodnost dela
- gospodarjenje s sredstvi:
  - z vidika porabljenih proizvodnih tvorcev glede na doseženi izid
  - z vidika smotrnosti izrabe razpoložljivega premoženja ali kapitala pri povečevanju bogastva

poslovnega sistema

– prilagajanje dejavnosti družbenim potrebam:

- z vidika zahtev trga
- z vidika zahtev družbe po določenih dobrinah

Pri **proizvodnosti** gre za to, da zaposleni dosežejo čim večji izloček ali izid, pa naj se ta izraža količinsko ali vrednostno.

3.3 Razmestitev proizvodnih prostorov združbe (obrata)

O razmestitvi (lokaciji) proizvodnega obrata lahko govorimo z:

- makro ali širšega vidika
- mikro ali ožjega vidika

Pri **makro vidiku** nas zanimajo gospodarsko-geografski dejavniki razmestitve.

Pri **mikro vidiku** nas zanimajo tehnološko-topološki dejavniki razmestitve.

Delitev dejavnikov širše razmestitve (gospodarsko-geografski dejavniki):

- gospodarski:
  - bližina vira surovin
  - bližina vira energije
  - bližina trga poslovnih učinkov
  - razpoložljivost delavcev
  - kakovost prevoznih poti
- negospodarski:
  - politični (nacionalizacija, denacionalizacija)
  - strateški
  - varnostni
  - zdravstveni

Delitev dejavnikov ožje razmestitve (tehnološko-topološki dejavniki):

- kakovost gradbenega zemljišča
- bližina pitne vode
- bližina industrijske vode
- možnost razširitve objekta v prihodnosti
- možnost postavitve stanovanjskega naselja

10

- možnost odstranjevanja odpadnih snovi

Zahteve v zvezi s temi dejavniki vedno bolj naraščajo, z njimi pa tudi stroški, ki se skušajo vsaj delno zmanjšati s

postavitvijo tako imenovanih industrijskih con, v katerih si podjetja delijo stroške začetne komunalne infrastrukture.

3.4 Podjetništvo

Za proizvodnjo koristnih stvari ali opravljanje določenih storitev mora nekdo sprožiti pobudo v ustrezni smeri.

Podjetništvo:

1. je aktivnost kombiniranja proizvodnih tvorcev na najboljši možni način za doseg določenega obsega izdelkov ali storitev
2. je v ožjem smislu odkrivanje in uresničevanje poslovnih priložnosti z zelo visokim potencialom povečanja vrednosti
3. je sprva pomenilo opisovanje upravljanja, nadzora, poslovne odgovornosti in tveganja v podjetju

Podjetnik je tisti:

1. ki trpi slabe in uživa dobre posledice gospodarjenja podjetja
2. ki kombinira proizvodne tvorce na najboljši možni način za doseg določenega obsega izdelkov ali storitev
3. ki prevzema tveganja z lastnim premoženjem, kar je temeljna razlika od običajnega ravnatelja

Značilnosti podjetnika:

- tveganje
- inovativnost
- sposobnost najti optimalno kombinacijo proizvodnih tvorcev
- preusmeritev kapitala iz manj donosne v bolj donosno uporabo

3.5 Podjetje

3.5.1 Opredelitev podjetja

Podjetje je ekonomsko in pravno zaokrožena celota z gospodarsko pridobitnimi cilji, ki posluje v pogojih tveganja in

prodaja na trgu pod tamkajšnjimi zakonitostmi, pri čemer je zanjo bistven dobiček.

Opredelitve podjetja:

- podjetje je ekonomski in pravni individuuum ¹
- podjetje je navpicno povezan družbeni organizem ²
- podjetje je orodje (z)družbe ljudi
- podjetje je poglavitno in uspešno orodje družbenega napredka
- podjetje je rezultat številnih razvojnih poskusov in procesov

¹ **Podjetje je ekonomski in pravni individuuum**, ki mora gospodariti ekonomsko samostojno v svojem imenu in (tudi) za

svoj račun v okviru splošnih ekonomskih zakonov in konkretnih pravnih predpisov države, v kateri ima svoj sedež. Vecno

nacelo podjetja (tudi gospodarjenja) je povečevanje gmotnega in moralnega premoženja (njegovih lastnikov), običajni

kratkorocni cilj pa je doseganje dobička.

² **Podjetje je navpicno povezan družbeni organizem**, v katerem menjalne transakcije ne potekajo po zakonih trga,

ampak po hierarhicnih nacelih ter po sistemu nadzоровanja vseh sodelujocih.

Razlika med obratom in podjetjem; pri obratu je pomembna njegova gospodarsko-tehnicna plat, pri podjetju pa še pravna

in financna stran poslovanja.

Obrate opredelimo kot gospodarske enote, v katerih izdelujejo gmotne dobrine in opravljajo storitve za potrebe tretjih

oseb (narocnikov). Oboje ponujajo na trgu in z njimi zadovoljujejo potrebe kupcev - porabnikov.

Gospodinjstva niso

obrati, ker ustvarjajo dobrine le za neposredno zadovoljevanje potreb svojih clanov.

3.5.2 Zgodovinski razvoj podjetja

Podjetje je že vec kot 100 let poglavitno in uspešno orodje družbenega napredka in je rezultat številnih razvojnih

poskusov in procesov. Temeljni vrednoti tega okolja sta bili podpora zasebni lastnini in osebna svoboda, kljucni cilj

prevladujoce miselnosti pa je bil gospodarski napredek.

11

Izrazite znacilnosti podjetja:

- ustvarja dobrine in kupno moc za nakup teh dobrin
- podpira krepitev družbene infrastrukture in zagotavlja donos investitorjem
- ustvarja zaposlitev v 3 smereh:
  - v samem podjetju
  - pri dobaviteljnih podjetja
  - v družbenem sektorju
- ustvarja dovolj bogastva za svojo lastno hitro rast !

Najpomembnejša vprašanja za dolocitev najprimernejše organizacijske oblike (vrste podjetja):

- obseg osebne odgovornosti lastnika
- nadzor vsakodnevnega poslovanja
- pravice pri delitvi izida oziroma obveznosti pri kritju izgube

3.5.3 Podjetje danes

V bivših socialističnih državah, v katerih je bila moc osredotocena v politiki, tudi v Sloveniji, smo prica obratnemu procesu;

s pomocjo politike se skuša prevzeti oblast v podjetjih in vzpostaviti trajnejšo ekonomsko moc.

Trije odklonilni vidiki odzivanja na klasicno pojmovano vlogo podjetja:

- onesnaževanje okolja
- odklonilno stališce izkljucne prednosti gospodarskega napredka
- zavračanje kapitalizma kot edine oblike družbene ideologije

Podjetje se spreminja iz povsem ekonomskega v družbenoekonomsko orodje družbe.

3.5.4 Nastajanje in delovanje podjetja

Stopnje ali faze nastajanja in delovanja podjetja:

- zamisel o vrsti poslovnih ucinkov
- opredelitev trgov oziroma kupcev poslovnih ucinkov
- proucitev zahtev tehnologije
- proucitev možnosti pridobitve kadrov
- zbiranje denarnih in drugih vložkov v podjetje
- vzpostavitev temeljnih lastninskih, upravljalnih in organizacijskih razmerij med clani, lastniki in zaposlenimi
- delovanje je pogojeno z vecnim nacelom gospodarjenja
- kratkorocni cilj (doseganje dobicka)
- do dobicka je potrebno priti v delujočem poslovnem procesu
- denarno ali drugace izraženi pozitivni ali negativni izidi

Najpomembnejša vprašanja za dolocitev najprimernejše organizacijske oblike (vrste) podjetja:

- nadzor poslovanja
- pristojnosti v zvezi z nakupom in prodajo
- obseg osebne odgovornosti lastnikov
- pravice pri delitvi izida oziroma obveznosti pri kritju izgube

3.5.5 Vrste podjetij pri nas

Podjetja clenimo po:

- vsebini delovanja (proizvajalna, trgovska, storitvena)
- odjemalcih (kupci potrošnega blaga, kupci reprodukcijskega blaga)
- dejavnostih
- velikosti
- prevladujočem proizvodnem tvorcu (delovno intenzivna, kapitalsko intenzivna)

Družba je nosilec podjetništva, podjetje pa ga uresnicuje in je zato podrejeno družbi. Družba ima podjetje, podjetje pa

nima družbe (je orodje). Družba lahko obstaja brez podjetja (pri prodaji podjetja), podjetje pa ne more obstajati brez

12

družbe. Družbo in podjetja povezuje skupno gospodarjenje, ne pa doseženi rezultati gospodarjenja, s katerimi razpolaga

družba. V tem primeru je podjetje v pravnem prometu objekt, družba pa subjekt.

Vrste podjetij glede na tip lastnine:

Tip lastnine

Vrsta podjetja

državna,

še družbena

zasebna zadružna mešana

d.d. DA DA DA DA

d.o.o. DA DA DA DA

k.d.d. NE DA DA DA

d.n.o. (solidarno) NE DA DA DA

DELNIŠKA DRUŽBA; lastnina podjetja je razdeljena na posamezne dele, vrednosti teh delov lastnine podjetja (delnic) pa

se lahko prodaja tudi na trgu. Delniške družbe lahko nastanejo s sočasno ali postopno ustanovitvijo. Lastniki so lahko tudi anonimni.

DRUŽBA Z OMEJENO ODGOVORNOSTJO; gre za poimensko opredeljene ustanoviteljske deleže ali osnovne vložke v

lastnini podjetja, njihovi lastniki pa odgovarjajo za obveznosti podjetja le v višini teh deležev.

KOMANDITNA DELNIŠKA DRUŽBA; imamo dve vrsti lastnikov:

- komanditiste, ki odgovarjajo le s svojim deležem v lastnini podjetja
- komplementarje, ki odgovarjajo za obveznosti podjetja z vsem svojim osebnim premoženjem.

DRUŽBA Z NEOMEJENO (SOLIDARNO) ODGOVORNOSTJO; opredeljeni ustanovitelji odgovarjajo za obveznosti

podjetja z vsem svojim osebnim premoženjem.

TIHA DRUŽBA; nastane s pogodbo, na podlagi katere tihi družbenik s premoženjskim vložkom v podjetje pridobi pravico

do udeležbe pri njegovem dobitku.

JAVNA PODJETJA oziroma javne službe srečamo na področjih gospodarske infrastrukture (npr. elektrogospodarstva, v železniškem gospodarstvu, komunali...)

3.5.6 Povezovanje in clenjenje podjetij

Vrste povezovanj podjetij:

- vzajemno kapitalsko udeležene družbe
- koncernske družbe
- gospodarsko interesna združenja, ki ima za cilj:
  - olajševati in pospeševati pridobitno dejavnost svojih članov
  - izboljševati in povečevati rezultate te dejavnosti in ne ustvarjanje lastnega dobitka

Prvi dve družbi sta ustanovljeni z namenom skupnega upravljanja (krovna podjetja) ali finančnega obvladovanja.

Podjetja clenimo na poslovnoizidne enote (profitni centri), zaradi potrebe po spodbujanju ožjih enot k boljšim dosežkom.

Za profitne centre loceno ugotavljamo prihodke in odhodke in s tem poslovni izid.

Zaradi varnosti v poslovanju za partnerje podjetij se zahteva vpis v **sodni register** za podjetje in tudi za tisti del podjetja,

ki ima določene pravice in obveznosti v pravnem prometu. V sodni register se vpišejo vsi tisti podatki o subjektih vpisa, ki

so pomembni za pravni promet.

Pravne osebe so združbe posameznikov, ki jim kot formalnim družbenim tvorbam pravni red priznava lastnost pravnega subjekta.

Lastnosti pravnih oseb:

- da pravna oseba nastane s pravnim aktom (zakonom, statutom)
- da gre za družbeno tvorbo, ki je locena od članov, ki jo sestavljajo
- da ima lastno premoženje, ki je loceno od premoženja članov
- da je organizacijsko določena
- da ji pravo priznava obstoj in pravno osebnost

13

3.5.7 Velikost podjetij

Pri ekonomski izbiri velikosti podjetja gre za iskanje obsega poslovanja, ki:

- zagotavlja najnižje stroške poslovanja na poslovni ucinek
- omogoča dokajšnjo prilagodljivost spremenjenim zahtevam trga

Znailnosti malih podjetij:

- velika prilagodljivost
- inovacije
- izgubljene priložnosti, da bi prodali več kot zmoremo proizvesti

- bližina kupca

Znailnosti velikih podjetij:

- ob velikih količinah izdelkov lahko znižujejo stroške na enoto izdelka
- problemi pri prodaji velikih količin enakih izdelkov

Idealna velikost je odvisna od tehnicnih (vrsta proizvodnega procesa, zahtevana stopnja tehnicne delitve dela) in tržnih

dejavnikov (vrsta potreb, ki jih združba zadovoljuje, oddaljenost trgov)

3.5.8 Vrste proizvajalnih podjetij

To so podjetja, katerih naloga je pridobivanje in razpečava gmotnih dobrin. Te se pojavljajo kot reprodukcijsko blago in

blago splošne ali koncne (po)rabe.

Proizvajalna podjetja najdemo na področju surovinskih in predelovalnih dejavnosti. (industrija, rudarstvo, kmetijstvo,

ribištvo, gozdarstvo, gradbeništvo)

Razlike med industrijskimi in obrtnimi podjetji:

- v industrijskih podjetjih je obseg enakovrstne proizvodnje velik, v obrtnih pa majhen
- v industriji se dela po nacrtih, v obrti pa tudi "iz glave"
- v industriji tempo proizvodnega procesa narekuje oprema, v obrti še dostikrat ljudje

3.5.9 Trgovska podjetja

To so podjetja, ki kupujejo blago in ga praktično brez predelave prodajajo naprej.

Naloge trgovskih podjetij:

- pomagajo premeščati prostorske in casovne razlike
- posredujejo tam, kjer je proizvodnja razdrobljena, poraba pa zahteva velike količine
- posredujejo tam, kjer je treba ob neenaki kakovosti pri proizvodnji zagotoviti enako kakovost v (u)porabi
- dopolnjujejo ponudbo s strani razlicnih proizvajalcev

Poleg prostorske, casovne, kolicinske in kakovostne funkcije opravljajo trgovska podjetja še informacijsko (svetovanje

med nakupom) in kreditno funkcijo (prodajanje blaga na obrocno placilo)

Trgovska podjetja delimo po nacinu in obsegu poslovanja:

- trgovine na drobno (kupec ni znan)
- trgovine na debelo (kupec je znan)

3.5.10 Storitvene združbe (podjetja in zavodi)

Storitvena podjetja se ukvarjajo z opravljanjem storitev. Zavode, ki opravljajo storitve pa najdemo v družbenih dejavnostih.

Dejavnosti v katerih srečujemo storitvena podjetja:

- vodno gospodarstvo
- promet in zveze
- trgovske storitve
- gostinstvo

14

Podjetja za trgovske storitve ne smemo enaciti s trgovskimi podjetji. Sem spadajo trgovska zastopstva, špediterske storitve, javna skladišča.

3.6 Poslovni proces

Vsaka združba se ukvarja s povsem določeno dejavnostjo, ki jo štejemo za njen poslovni proces. Ta dejavnost je v

nekem trenutku opredeljena, lahko se oži ali širi.

Prvine poslovnega procesa :

- delovna sredstva
- delovni predmeti
- storitve
- delovna sila

Poslovni proces združbe opredelimo kot tisto njeno delovanje, v katerem v blagovno-denarnih in čistih finančnih odnosih nastopajo PPP, da bi bili doseženi tisti učinki (izdelki ali storitve), ki vodijo do pridobivanja prihodka in s tem dohodka in dobička združbe.

Delitev poslovnega procesa:

– (temeljne) poslovne funkcije:

- investicijsko - tehnična
- kadrovska
- nabavna ali nakupna
- proizvodna ali funkcija pridobivanja poslovnih učinkov
- prodajna
- finančna

– informacijske funkcije:

- funkcija obravnavanja podatkov o preteklosti:
  - ◆ knjigovodstvo kot najpomembnejši del računovodstva
  - ◆ statistiko
  - ◆ arhiviranje
- funkcija obravnavanja podatkov o prihodnosti (nacrtovanje delovanja združbe)
- funkcija nadziranja obravnavanja podatkov (npr. revizija)
- funkcija analiziranja podatkov (npr. analiza)

– organizacijske funkcije:

- funkcija upravljanja
- funkcija ravnateljstva
- funkcija izvajanja

4 POSLOVNO SODELOVANJE

4.1 Oblike poslovnega sodelovanja

Oblike poslovnega sodelovanja:

- prodajno in nakupno sodelovanje (= komercialno sodelovanje)
- proizvodno sodelovanje
- finančno sodelovanje

Do **prodajne in nakupne oblike sodelovanja** pride s povpraševanjem.

O **proizvodnem sodelovanju** govorimo predvsem v zvezi s kooprentskimi odnosi. Tu vse bolj narašča pomen skupnih

raziskav in skupnega razvoja novih tehnologij in izdelkov, ki so za posamezna podjetja predrage.

Pri **financnem poslovanju** gre predvsem za oblike dolgoročnega financiranja, v prihodnje pa tudi za pridobivanje

kontrolnega paketa delnic enega podjetja v drugem.

Dodatne oblike poslovnega sodelovanja:

- konzorcij (povezovanje podjetji s pogodbo za določen čas, t.j. ko je naloga opravljena)
- skupna vlaganja (predmet povezave so sredstva)
- karteli (s sporazumom med istovrstnimi podjetji, skupna politika prodaje, enotna cena, delitev trga,...)

15

- sindikati (bolj cvrsta oblika kartelov)

4.2 Strateške zveze ali partnerstva ter oddajanje opravljanja nekaterih funkcij združb drugim

Majhna podjetja lahko ohranijo svojo svobodo in hkrati krepijo svoj javni vpliv s pomočjo povezav v obliki **partnerstev**, ki

se lahko pojavljajo kot **strateške zveze**.

Majhni poslovni sistemi se združujejo zato, da bi delovali kot veliki, veliki pa ohranjajo svoj obseg, ce to ohranja nekatere

nesporne prednosti.

Strateške zveze naj bi okrepile tako prednosti kot omogocile boljšo izrabo priložnosti.

S strateškimi zvezami se povečuje:

- sposobnost zagotavljanja nove rasti
- organiziranost za obvladovanje novih razmer
- finančno moč za zagotavljanje nemotenega poteka aktivnosti

Prednosti, ki jih potrebuje vsako podjetje:

- sedanje prednosti (dostop k proizvodnim tvorcem, dostop na trge, organizacija)
- prihodnje prednosti (strateška rast)

4.3 Prednosti partnerstev

Prednosti partnerstev:

- možnost povečati dodatno vrednost
- izboljššan dostop na trge
- aktivnost
- povečanje tehnoloških znanj
- okrepitev strateške rasti
- organizacijska moč
- finančna moč

5 GOSPODARJENJE S PRVINAMI POSLOVNEGA PROCESA

5.1 Prvine, sredstva in delo

PPP so v obdobju opredeljiv pojem, medtem ko so sredstva v trenutku opredeljiv pojem.

Poslovni proces temelji na delu, ki ga opredelimo kot zavestno, vnaprej preiščljeno in smotno človekovo dejavnost, ki se

v združbi opravlja za doseg določenih gospodarskih ciljev.

PPP delimo na:

- aktivne ali dejanske (že nastopajo v poslovnem procesu)
- možnostne ali potencialne (bodo šele stopile v poslovni proces)

5.2 Delovna sredstva

5.2.1 Vrste delovnih sredstev

Pet glavnih skupin delovnih sredstev:

- zemljišča
- zgradbe
- oprema
- osnovna creda
- dolgoletni ali večletni nasadi (vinogradi, sadovnjaki)

Nekatera delovna sredstva zgolj ustvarjajo okolje, druga pa vstopajo v poslovni proces, kot posrednik med človekom in delovnim predmetom.

16

Za proizvodjalna podjetja je najpomembnejša skupina delovnih sredstev oprema, kamor spadajo:

- stroji (energetski ali delovni)
- naprave (energetske, proizvodne ali prenosne)
- orodje (ročno ali strojno)
- sredstva notranjega in zunanjega prevoza
- inventar (obratni ali poslovni) in drobn inventar

K **drobnemu inventarju** prištevamo delovna sredstva manjše vrednosti oziroma krajše dobe trajanja.

5.2.2 Potroški delovnih sredstev

DS vstopajo v poslovni proces le s svojimi lastnostmi in tako ne spremenijo svoje oblike v poslovnem procesu. DS

uporabljamo, ker s svojimi lastnostmi prispevajo k proizvodnji določenega števila izdelkov (ali storitev) določene kakovosti

- torej govorimo o **kolicinski in kakovostni zmogljivosti DS**.

Petroški DS nastajajo:

- kot posledica fizicne obrabe (izrabljenost)
- kot posledica fizicnega staranja (preperevanje, rjavenje)

Vzroki za izlocitev delovnih sredstev:

- tehnicna zastarelost (ko se na trgu pojavijo sodobnejša sredstva od sedanjih)
- gospodarska neustreznost (ko nam drugih PPP zmanjka, npr. rude v rudniku)

Doba trajanja DS je dolocena z rokom njegove uporabnosti (tehnicna ocena).

Doba uporabe DS je dolocena z rokom njegovega koristnega nastopanja v poslovnem procesu (ekonomska ocena).

Gospodarska uporabnost DS ni koncana, vse dokler lahko z delovanjem naložbe ali DS pokrivamo vsaj spremenljive stroške tega delovanja.

5.2.3 Zagotavljanje delovnih sredstev za poslovni proces**Združba lahko DS pridobi:**

- brezplačno
- v dogovornem kombiniranju ali združevanju DS
- z izdelavo v lastni delavnici
- z najemom
- z nakupom, ki je najpogostejša oblika pridobitve DS

Amortizacijsko osnovo (nabavno vrednost) pri nakupu DS sestavljajo:

- fakturna cena z morebitno carino (in izjemoma prometnim davkom)
- stroški dostave DS
- stroški montaže DS

Amortiziranje DS je proces postopnega prenašanja vrednosti DS na poslovne ucinke.

Poznamo tri smeri (stopnje) amortizacije DS:

- kot zmanjševanje vrednosti DS - tu nas zanima amortizacijski odpisi
- kot prenašanje vrednosti DS na poslovne ucinke - stroški amortizacije
- kot zbiranje denarnih sredstev iz prodanih poslovnih ucinkov za nakup novih DS - amortizacijska sredstva

Amortizacija je strošek, ki se pojavlja zaradi prenašanja nabavne vrednosti stvari ali pravic iz okvira osnovnih sredstev

na poslovne ucinke, obracunan kot zmnožek amortizacijske osnove in amortizacijske stopnje.

5.2.4 Funkcionalno ali obrabno in casovno amortiziranje**5.2.4.1 Izhodišce za hitrost in nacin amortiziranja**

Življenjska doba DS je obracunsko gledano odvisna od izbrane hitrosti amortizacije. Velja nacelo, da je treba poskusiti

prenesti vrednost delovnega sredstva na poslovne ucinke v cim krajšem možnem roku. Za tem nacelom stoje tehnološki, financni in stroškovni razlogi.

17

Funkcionalno amortiziranje uporabljamo, ko je podlaga za amortiziranje DS fizicna izraba.

Casovno amortiziranje uporabljamo, ko je podlaga fizicno staranje.

5.2.4.2 Izracun stroška funkcionalne amortizacije

str.funk.am.

(na mer.en.)

=

nabavna vrednost DS

stevilo merskih enot v zivlj .dobi DS

Merske enote so lahko poslovni ucinki, zmogljivosti DS...

Strošek amortizacije obravnavanega DS pa dobimo tako, da dobljeni strošek pomnožimo s številom merskih enot (npr.v letu dni).

5.2.4.3 Casovno amortiziranje

Pri casovnem amortiziranju DS razlikujemo:

- enakomerno ali linearno casovno amortiziranje
- padajoce ali degresivno casovno amortiziranje
- rastoce ali progresivno casovno amortiziranje

Enakomerno ali linearno casovno amortiziranje temelji na predpostavki o enaki izrabi DS v vseh razlomkih casa.

letna amort. stopnja =
nabavna vrednost DS

nabavna vrednost DS stevilo let zivlj.dobe DS stevilo let zivlj.dobe DS •

=

1

letna amortiz.stopnja
(ce prodamo staro DS)

=

nabavna vrednost DS - preostala vrednost DS

nabavna vrednost DS stevilo let zivlj.dobe DS •

letna amortiz. stopnja =

nabavna vrednost DS kolicnik izmen (KI)

nabavna vrednost DS stevilo let zivlj.dobe DS

•

•

KI nastopa, ce DS uporabljamo v vec kot dveh izmenah. Izracunamo ga tako, da dejansko stevilo ur delovanja DS v

nekem mesecu delimo s 360 (360 ur = št. ur izrabe DS v dveh izmenah).

Pri padajočem casovnem amortiziranju domnevamo, da je izraba DS v prvih letih vecja zaradi njegove sposobnosti in

manjšega števila okvar, hkrati se vložena denarna sredstva tudi hitreje vracajo v obliko denarnih sredstev za pridobitev

novega delovnega sredstva.

Letni strošek amortizacije izracunamo tako, da letno amortizacijsko stopnjo ob enakomernem casovnem amortiziranju

obicajno podvojimo.

Tu poznamo tri vrste amortiziranja:

- metoda vsote letnih števil

letna amortiz. stopnja =

preostala leta zivlj.dobe DS

vsota letnih števil (zivlj.dobe) DS

- metoda padajoce osnove

letni strošek amortizacije:

1. leto: nabavna vrednost DS (letna amortiz. stopnja enakom. cas. amortiz. (2)

2. leto: (nabavna vred. DS (letni str. amortiz. za prvo leto) ((letna amortiz. stopnja (2)

3. leto: (nab. vred. DS (letni str. amortiz. za prvo leto (letni str. amortiz. za drugo leto) ((letna am. st. (2)

18

- geometrijska metoda, kjer izhajamo iz geometrijskega stopnjevanja: 1,2,4,8,16,32,...

Pri rastočem ali progresivnem casovnem amortiziranju domnevamo, da je DS v prvih letih manj pogosto uporabljeno

zaradi tega, ker ga delavci še niso dobro spoznali.

Letno amortizacijsko stopnjo pomnožimo s trenutno nabavno vrednostjo, ki jo dobimo z uporabo revalorizacijskih stopenj

(revalorizirana nabavna vrednost).

5.2.5 Popravila in preureditve

DS usposabljammo za delovni proces s popravili in preureditvami.

Poznamo:

- mala ali tekoca popravila DS (stroške popravil obracunamo sproti
- velika ali investicijska popravila DS (stroške popravil porazdelimo na vec let

Zneski preureditve pa za razliko od stroškov popravil vstopajo v nabavno vrednost DS in se amortizirajo hkrati z njo.

5.2.6 Naložbe v delovna sredstva

5.2.6.1 Vrste naložb

O **naložbah** govorimo pri spreminjanju denarnih sredstev v DS, pa tudi v druga osnovna ter obratna sredstva (zaloge), sredstva skupne porabe...

Dezinvestiranje je proces zmanjševanja DS in nekaterih vrst delovnih predmetov na racun povecevanja denarnih sredstev.

Vrste naložb v DS:

- bruto ali kosmate naložbe (ko pretvarjamo v DS le amortizacijska sredstva)
- neto ali ciste naložbe (amortizacijska sredstva + sredstva akumulacije)
- nadomestne naložbe (nadomeščajo porabljena DS)
- nove naložbe ali naložbe za razširitev (povecujemo zmogljivosti, neodvisno od vira sredstev (amortizacijska sredstva, sredstva akumulacije) za naložbe)

5.2.6.2 Ekonomski kriteriji za naložbe

Pri odlocanju o vrstnem redu naložb so najprej na vrsti nujne naložbe. O drugih naložbah se odlocamo po ekonomskih

kriterijih. Pri tem moramo paziti, da ne pride do oportunitetnih izgub ali stroškov. **Oportunitetni stroški** so podani z

zneskom izgubljenega dobicka, ki bi ga lahko pridobili z ostvaritvijo neke druge namesto izbrane naložbene razlicice.

Kriteriji ocenjevanja uspešnosti naložbenih možnosti:

- vracilni rok naložbe
  - kolicnik amortizacije in dobicka (ali akumulacije) na nabavno vrednost DS, oziroma KRD
- Kriterij vracilni rok naložbe ima to slabost, da ne upošteva dejstva, da imajo dolocena sredstva krajši vracilni rok, pa potem hitro potece njihova možnost obratovanja, druga pa daljši vracilni rok, a delujejo vseeno še vrsto let po tem.

vracilni rok naložbe =
nabavna vrednost DS

(dobicek + amortizacija) v posam.letih obratovanja DS

KRD - kolicnik razširjene donosnosti, ki je odlocno boljši kriterij kot prvi, kjer bi kategorijo dobicka lahko nadomestili

tudi s kategorijo akumulacije. Prihodnje donose (dobicek + amortizacijo) moramo pretvoriti na sedanjo vrednost s

pomocjo aktualizacijske metode , ki uporablja postopek razobrestovanja ali diskontiranja.

19

KRD =

(dobicek + amortizacija)

nabavna vrednost DS

$\sum_{i=1}^n$

$\sum$

5.3 Delovni predmeti

5.3.1 Vrste delovnih predmetov

Poznamo naslednje vrste delovnih predmetov:

- kupljene surovine
- reprodukcijski material
- naravne snovi
- kupljena energija
- lastna nedokončana proizvodnja
- polizdelki
- sestavni deli
- gotovi izdelki
- trgovsko blago

Surovine so proizvod surovinskih dejavnosti, **reprodukcijski material** pa predelovalnih dejavnosti.

Nedokončane

proizvodnje ni mogoče uskladiščiti.

V poslovnem procesu se delovni predmeti porabijo, pomeni da spremenijo svojo obliko.

Pri tem delovni predmeti:

- snovno vstopajo v izdelek (govorimo o osnovnem materialu)
- snovno ne vstopajo v izdelek (govorimo o pomožnih materialih, kot so kislina, livarski pesek,...)

Kljub koristni porabi delovnih predmetov nastajajo:

- odpadki vhodnih DP (tehnološki, nujni, nepotrebni)
- izmet (manj uporabni oziroma neuporabni izdelki - tu je škoda večja kot pri odpadkih)

V združbah se je treba zavzemati za uveljavljanje standardov porabe delovnih predmetov.

5.3.2 Ovrednotenje potroškov delovnih predmetov

DP za razliko od DS ne moremo dati v najem, saj jih porabimo. **Nabavna cena** DP je sestavljena iz fakturne cene s

pribitkom morebitne carine in stroškov nabave, kot so stroški nakladanja, prevoza, razkladanja, zavarovanja ter osipa ali osuška med prevozom.

Metode ovrednotenja potroškov delovnih predmetov:

- metoda drsecih povprečnih cen ^{1*}
- metoda stalnih ali planskih cen z odmiki ^{1**}
- metoda FIFO ²
- metoda LIFO ³
- metoda HIFO
- metoda NIFO

¹ Domnevi po katerih ni mogoče razlikovati posameznih enot v zalogi in se vsaka enota zaloge DP pojavlja kot povprečni predstavnik te zaloge.

Razlike metode ^{1**} od metode ^{1*}:

- odmiki v materialnem knjigovodstvu niso obracunani, ampak le v finančnem
- odmiki so obracunani za vse vrste DP skupaj, pri tem pas pozitivni in negativni odmiki medsebojno deloma poravnajo

² Domneva po kateri se enote DP v zalogi gibljejo v določenem zaporedju, torej se teoretično prej porabijo tiste, ki smo jih prej prejeli v skladišče.

³ Domneva po kateri potrebujemo dodatne prejeme v skladišče le zaradi potreb takratne porabe v proizvodnji, medtem ko je jedro zaloge bolj ali manj stalno.

20

Metoda LIFO nam v pogojih inflacije zaradi višjih obracunanih stroškov daje nižji poslovni izid, kot metoda FIFO, ker pri metodi FIFO zaradi uporabe zgodovinski cen izkazujemo nižje stroške od dejanskih, s tem pa fiktivno povečujemo poslovni izid.

Pri metodi LIFO je poraba dosti bolj stvarno ovrednotena, zaradi višjih obracunanih stroškov daje nižji poslovni izid. V

zalogi nam ostajajo - obracunsko gledano - "stare" enote, zato je v inflacijskih pogojih vrednost zaloge zelo podcenjena.

5.3.3 Zaloga delovni predmetov

Višina zalog ima pomemben vpliv na potreben obseg denarja v združbi. Zalogi DP bi se najraje izognili, zaradi stroškov

skladiščenja, toda pomanjkanje DP za potrebe proizvodnje bo povzročilo bistveno večje stroške.

Preveliko število sodelujočih proizvajalcev povzroca višje transakcijske stroške.

Na višino zalog vplivajo:

- dnevna poraba DP
- število dni od narocila do prejema novih kolicin
- število dni, za katere naj bi v primeru motenj zadoščala rezervna kolicina
- razmerje med stroški nabave ali narocanja in stroški skladiščenja

5.4 Storitve

Za storitve je značilno, da nimajo lastne materialne oblike in jih torej ne moremo skladiščiti. Storitve je placana usluga in

usluga je zastoj storitev. Storitve je neopredmeteni poslovni ucinek.

Delimo jih na:

- kupljene in pogojno lastne (avtopark)
- kratkorocne (letalski prevoz) in dolgorocne (licence)

Najpomembnejša delitev storitev:

1. storitve, ki so neposredno vključene v izvajanje poslovnega procesa
2. storitve, ki neposredno oblikujejo znanje, potrebno pri poslovnem procesu
3. storitve, ki vplivajo na vzpostavljanje okoliščin pri proizvodnji poslovnih procesov
4. storitve, ki omogočajo navzocnost sredstev, potrebnih pri poslovnem procesu

Razlaga posameznih naštetih storitev:

1. Tu gre za prevozne, tehnološke, poštno in druge storitve, storitve delavcev posebnih organizacijskih ali poslovnoizidnih

enot združbe (npr. strokovnih služb). Cena storitev je določena na enoto ali za celoten program storitev.

2. Tu gre za storitve določenih izobraževalnih, svetovalnih in raziskovalnih združb, in za storitve kot so (kupljeni) patenti

in licence. Patente in licence kot dolgorocne storitve funkcionalno ali casovno amortiziramo. Pod patentom razumemo

pravico dano izumitelju da izdeluje, uporablja oziroma prodaja izum v določenem številu let. Pri odkupu patenta pridobi

kupec pravico do avtorjevih pravic, pri odkupu licence pa pravico do vecletne uporabe s patentom zaščenega izuma.

3. Tu gre za storitve družbenopolitичnih skupnosti, združb družbenih dejavnosti, strokovnih združenj in gospodarskih

zbornic. Za te vrste storitev je značilno, da se financirajo po solidarnostnem nacelu v odvisnosti od financnega izida

podjetja ali druge združbe.

4. Njihovi stroški se kažejo kot obresti od kreditov, obresti na izdane obveznice, zavarovalne premije in najemnine DS.

Storitve v ožjem pomenu besede so storitve iz prvih dveh ter cetrte skupine, ce je njihov strošek neodvisen od

poslovnega izida.

5.5 Delovna sila

5.5.1 Vrste dela

Delo je:

- v fizikalnem smislu premagovanje upora, ki ga sila telesa opravi na določeni poti
- v fiziološkem smislu poraba telesne energije ob gibih telesa
- v psihološkem smislu zavesten napor cloveka, da doseže določeni cilj

– v gospodarskem smislu vnaprej preiščena in smotrna clovekova dejavnost, ki poteka v združbi le ce imamo

ustrezno delovno silo

Z **delovno silo** pa mislimo konkretne umske in fizicne lastnosti delavcev, da opravljajo določeno delo.

Lahko govorimo o

potroških delovne sile, ne pa tudi o potroških delavca v poslovnem procesu.

Razmerje med delavcem in delom opredeljujemo:

- kot delavcevo sposobnost za določeno delo
- kot odnos zaposlenega do dela in do določenega dela

5.5.2 Nosilci delovne sile in pogodba o zaposlitvi

Nosilci delovne sile so zaposleni. Z njihovim kadrovanjem so povezani stroški kadrovanja, z njihovo zaposlitvijo po

stroški ko zaposleni niso vključeni ali pa so le delno vključeni v poslovni proces. Stroški, povezani z zaposlitvijo, so

navzoci vse do upokojitve delavca ali odpustitve.

Pravice do dogovorjene place izhajajo iz **pogodbe o zaposlitvi** in ne iz doseženega poslovnega izida.

Poznamo

individualno in kolektivno pogodbo o zaposlitvi. V (panožnih, podjetniških) kolektivnih pogodbah so določene izhodiščne

place kot pomembna sestavina tarifnega dela kolektivnih pogodb.

5.5.3 Potroški delovne sile

Potroški delovne sile so odvisni od dolžine trajanja delovnega procesa in od intenzivnosti dela. Pravica delavca do OD

je odvisna od njegovih rezultatov dela, in ne od potroškov njegove delovne sile.

5.5.4 Vrste osebnega dohodka

Vrste OD:

- iz opravljenega (živega ali tekočega) dela ali place
- nadomestila place
- iz naslova rezultatov ustvarjalnih pobud (inovacije)
- iz naslova uspešnega poslovanja

5.5.5 Osebni dohodek (placa) iz opravljenega dela

OD posameznega zaposlenega iz opravljenega dela je odvisen od predvidene kolicine dela, ki se mora potrditi v dejanski

kakovosti ali rezultatih dela.

Slednja (kakovost dela) je izražena v:

- kolicini rezultatov dela (porabljeni cas, opravljen delovni program, norme)
- kakovosti opravljenega dela ali dela (kakovost poslovnih ucinkov, pravocasnost)
- gospodarnosti pri doseganju rezultatov dela (glede vseh štirih PPP)

Zahtevnost posameznega dela je odvisna od:

- zahtevane usposobljenosti za delo
- odgovornosti pri delu
- vrste in stopnje napora
- pogojev okolja (delovnih razmer)

Delovni program je dokument, ki podaja informacijo o nalogah, odgovornostih in oblasti posameznika.

Sestavine delovnega programa so:

- temeljne naloge
- odstotek casa, namenjenega vsaki nalogi
- standardi rezultatov, ki jih je treba doseci
- delovni pogoji in morebitne nevarnosti pri delu
- število zaposlenih, ki obicajno hkrati opravlja enako nalogo
- predpostavljene zaposlenega
- stroji in druga oprema, ki se uporablja

22

5.5.6 Zajamceni osebni dohodek

Z **zajamcenim OD** skušamo zagotoviti socialno in materialno varnost delavcev, ne pa tudi delavceve družine. Doloci ga

vlada po predhodnem mnenju sindikatov in zbornice. Višina je določena v uradnem listu.

5.5.7 Nadomestila osebnega dohodka

Nadomestila OD so povezana s preteklim OD zaposlenega iz opravljenega dela. Gre predvsem za nadomestila za čas

dopusta, boleznine, sodelovanja na vajah TO, obveznega sodelovanja pri delu sodišc. Nadomestilo ne more presegati

višine tekočega zneska, ki bi ga zaposleni dobil, ce bi delal in dosegal normalne rezultate.

Glavna delitev nadomestil:

- nadomestila v breme prihodka družbe
- nadomestila v breme drugih dejavnikov

Nekaj vrst nadomestil:

- nadomestila socialne narave (za čas krvodajalske akcije, za čas priprtja)
- nadomestila za revitalizacijo delovnih sposobnosti (za čas praznikov, poroke, smrti in rojstva bližnjih)
- druga nadomestila (razporeditev na slabše ovrednoteni delovni program)
- socialna nadomestila (invalidnost, porodniški dopust, nega otrok)
- drugi dodatki (zaradi zmanjšanja delovnih sposobnosti)

5.5.8 Nagrade iz rezultatov ustvarjalnih pobud

Osebni dohodki ali nagrade iz rezultatov ustvarjalnih pobud so vezani na takšne inovacije in racionalizacije, katerih

uporaba je združbi omogočila povečani dohodek in s tem tudi dobiček. Zaposleni je upravičen do te kategorije v času

nastajanja tega povečanega dohodka.

5.5.9 Osebni dohodki iz uspešnega poslovanja

Posamezen delavec naj bi bili v tem delu osebnega dohodka udeleženi glede na obseg akumulacije.

Razdeli se dobiček

med delavce. Pri kolektivni udeležbi na dobiček se delavcem namenjen dobiček usmeri v podjetniške socialne dodatke.

Obliki udeležbe delavca na dobičku:

- kolektivna udeležba (podjetniški socialni dodatki)
- individualna udeležba (gotovina - vcasih, delnice - danes)

Pri individualni udeležbi pa je bila uveljavljena praksa izplacil te vrste OD v gotovini, danes pa se kapitalske družbe

usmerjajo k nagrajevanju v obliki delnic (k udeležbi zaposlenih v kapitalu), kar je pomemben dejavnik spreminjanja

položaja delavca v partnerja.

5.5.10 Kosmati OD, prispevki in davki iz OD ter cisti OD

Ni potrebno !!!

5.5.11 Druge udeležbe zaposlenega v dohodku oziroma dobičku družbe

Nekatere udeležbe ali povračila se po svojem viru "preseljujejo" med (razširjenim) poslovnim izidom in stroški.

Tu gre na primer za kritje:

- stroškov prevoza
- stroškov zacasnega bivanja
- stroškov zaščitne obleke...

23

6 STROŠKI

6.1 Potroški, stroški in izdatki

Stroškov ne moremo enaciti z izdatki, saj stroške povezujemo s porabo prvin poslovnega procesa torej s potroški.

Stroški so v denarni enoti izražena poraba PPP pri nastajanju poslovnih učinkov, oziroma zmnožek potroškov in cen PPP.

Potroški so količinsko, številčno, stopenjsko, časovno opredeljena poraba PPP.

Stroški z družbenoekonomskega vidika so cenovno izraženi potroški DS, DP in storitev.

Stroški s poslovno-tehničnega vidika so cenovno izraženi potroški vseh PPP pri smotrnem doseganju poslovnih

učinkov, ki jih je treba pokriti preden pridemo do formalno še nerazporejenega poslovnega izida.

Zasebni stroški (ali koristi) (tisti(e), ki jih nosi(uživa) nosilec pridobivanja ali porabe blaga.

Zunanji stroški (ali koristi) (tisti(e), ki jih nosi(uživa) nekdo drug razen nosilca poslovanja in porabnika.

Družbeni stroški (ali koristi) (seštevek zasebnih in zunanjih).

Pod **izdatki** pa razumemo zmanjšanje denarnih sredstev.

Povezave med izdatki in stroški:

- stroški, ki ne temeljijo na izdatkih (opremo dobimo brezplačno, a jo moramo vseeno amortizirati)
- stroški, ki so gospodarsko povezani z izdatki, pri cemer lahko:
  - nastopijo najprej stroški, nato pa izdatki (najprej uporabimo kupljeno DS v proizvodnji, kasneje placamo racun na kredit)
  - nastopijo stroški in izdatki hkrati (takojšnje placilo telefonske storitve na pošti v tujini z gotovino podjetja)
  - nastopijo najprej izdatki in nato stroški (takojšnje placilo reprodukcijskega materiala, ki smo ga nato porabili v proizvodnem procesu)
- izdatki, ki ne vodijo k stroškom (kupimo zemljo, ki je ne amortiziramo)

6.2 Nacelne ali naravne vrste stroškov

Poimenovane so po PPP in svojevrstnem proizvodnem tvorcu, okolju, katerega predstavnik je država.

Vrste nacelnih ali naravnih stroškov:

- stroški delovnih sredstev
- stroški delovnih predmetov
- stroški storitev
- stroški delovne sile
- stroški dajatev družbeni skupnosti (državi)

Ta razvrstitev ni najprikladnejša:

- ker lahko posamezne stroške uvrščamo v več navedenih vrst
- ker se posamezni stroški zaradi stopenjskega obracuna v združbi pojavljajo večkrat pod različnimi nazivi

V praksi se raje poslužujemo clenitve v izvorne vrste stroškov.

6.3 Vrste izvornih stroškov

Zasnova izvorni stroškov se opira na racunovodske rešitve zajemanja stroškov.

Razvrstitev izvornih stroškov:

- stroški materiala
- stroški storitev
- stroški amortizacije
- (pogojno) stroški zalog in terjatev
- stroški financiranja
- stroški drugega vracunanega dohodka
- stroški dela

24

6.4 Stroškovna mesta

6.4.1 Vrste, namen in število stroškovnih mest

Poleg vrste stroškov moramo tudi vedeti zakaj in kje nastajajo.

Stroški nastajajo zaradi opravljanja poslovnih, organizacijskih in informacijskih funkcij in to na stroškovnih mestih.

Stroškovno mesto je funkcionalno, prostorsko ali stvarno zaokrožena celota, na kateri ali v zvezi s katero nastajajo

stroški, ki jih je mogoče razporejati na stroškovne nosilce in za nastanek katerih je nekdo odgovoren.

Opredelitev stroškovnih mest:

- funkcionalno opredeljena stroškovna mesta (nabavna služba, AOP)
- prostorsko opredeljena stroškovna mesta (predstavništvo Koper, prodajalna Mercator)
- stvarno opredeljena stroškovna mesta (Royal puding v Kolinski, dvotarifni števcji v Iskri)

Namen stroškovnih mest:

- zagotoviti popolnejši obračun po stroškovnih nosilcih
- natančneje opredeliti stroške po področjih, za katere je nekdo odgovoren

Število stroškovnih mest je v združbi odvisno od:

- velikosti združbe
- načinov pridobivanja poslovnih učinkov
- njene organizacijske sestave
- metod obračuna stroškov

Groba delitev stroškovnih mest (v industrijskih podjetjih):

- proizvodna (glavne, stranske, neindustrijske; te 3 imajo naravo končnih stroškovnih nosilcev, pomožne dejavnosti; ta ima naravo začasnih stroškovnih nosilcev)
- režijska ali neproizvodna (narava začasnih stroškovnih nosilcev)

6.4.2 Razporejanje stroškov na stroškovna mesta in s tem pogojene vrste stroškov

Stroškovna mesta v podjetjih vzpostavljamo z namenom takega razporejanja izvirnih stroškov, ki bo ob opredeljeni

odgovornosti posameznikov za nastanek stroškov zagotovilo pravilno porazdelitev stroškov po stroškovnih nosilcih.

Razvrstitev stroškov po stroškovnih mestih - povzročiteljih:

– neposredni stroški stroškovnih mest:

- stroški vračunanih OD
- stroški amortizacije
- stroški reprezentance
- potni stroški
- stroški drobnega inventarja itn.

– posredni stroški stroškovnih mest:

- stroški električne energije
- stroški najemnin prostora itn.

OBLUVIST (obračunski list ugotovitve vseh izvirnih stroškov), s katerim pridemo do razporeditve vseh ali celotnih

stroškov po SM v združbi. Končni namen je ugotoviti stroške, ki jih povzroci posamezen stroškovni nosilec.

V praksi se za razporeditev stroškov uporablja Obračunski list stroškov - OBOL, ki je vsebinsko popolnoma podoben

OBLUVIST-u.

Stroške, ki jih z določenih SM prenesemo na druga imenujemo prenesene ali izvedene stroške.

6.5 Stroškovni nosilci

6.5.1 Vrste stroškovnih nosilcev

Stroškovni nosilci so poslovni učinki, zaradi katerih so se pojavili stroški.

Stroškovne nosilce razdelimo na:

25

- začasne (ki še ne zapuščajo združbe - polizdelek)
- končne (ki zapuščajo združbo (končni izdelek)

Stroškovni nosilci so:

- poslovni učinki
- izdelki

- storitve

Glede na konkretne razmere lahko SN opredelimo kot:

- celotno kolicino proizvodnje
- serijo izdelkov ali storitev
- en sam ali celo le del poslovnega ucinka

6.5.2 Stroški po stroškovnih nosilcih

Poznavanje stroškov po stroškovnih nosilcih je pomembno pri poslovnih odlocitvah. Stroške moramo poznati, da vemo s

kakšno prodajno ceno lahko nastopamo na trgu, da vemo ali se nam izplaca sodelovanje s kooperanti ali ne. Informacija

o stroških po stroškovnih nosilcih so podlaga za prodajne, proizvodne in nakupne odlocitve.

6.5.3 Obracun po polni lastni ceni

O **vrednotenju po PLC** govorimo, ce vse v razdobju nastale stroške nekega obdobja porazdelimo po poslovnih ucinkih,

izdelkih in storitvah, t.j. stroškovnih nosilcih. Po slovenskih racunovodskih standardih ni dovoljeno vrednotenje zalog

poslovnih ucinkov po PLC.

Pri posamicnem ali serijskem nastajanju ucinkov (ne pa pri množicni proizvodnji enega samega poslovnega

ucinka) smo prica novi clenitvi stroškov ali kalkulaciji PLC:

- neposredni materialni stroški (stroški lesa pri izdelavi mize)
- neposredni OD-i (OD ali place za cas, ki porabijo pri neposrednem izdelovanju izdelkov)
- posredni stroški pridobivanja poslovnih ucinkov (proizvodna režija)
- režijski posredni ali splošni stroški izven funkcije pridobivanja poslovnih ucinkov (upravna režija)

Razlicne kombinacije med SM in SN:

- stroški, ki so neposredni strošek SM in hkrati neposredni strošek SN (npr. strošek porabljenega kakava pri izdelavi cokolade)
- stroški, ki so neposredni strošek SM in hkrati posredni strošek SN (npr. strošek vzdrževalnih del na tem stroškovnem mestu)
- stroški, ki so posredni strošek SM in hkrati posredni strošek SN (npr. strošek porabljene pitne in sanitarne vode)
- stroški, ki so posredni strošek SM in hkrati neposredni strošek SN (strošek gospodarske propagande na televiziji za nek izbran izdelek, ki ga pridobivamo na vecih SM v industrijskem podjetju)
- neposredni strošek SM (ce je nastal izkljucno na tem SM)
- posredni strošek SM (ce je nastajal na vecih, vecjega števila, SM)
- neposredni strošek SN (samo tega SN)
- posredni strošek SN (vecih, vseh SN)

Nujne sestavine kalkulacije PLC po slovenskih racunovodskih standardih:

- neposredni stroški materiala
- neposredni stroški dela
- drugi neposredni stroški
- posredni proizvodjalni stroški
- posredni stroški nabave
- posredni stroški upravljanja in ravnateljavanja
- posredni stroški obresti
- neposredni stroški prodaje

26

6.5.4 Kalkulacije

Kalkulacije obsegajo ugotavljanje stroškov na enoto stroškovnega nosilca ali poslovnega ucinka.

Po tehniki izracunavanja jih delimo na:

- delitvene kalkulacije

- kalkulacije z dodatki

Po trenutku izračunavanja pa jih delimo na:

- predracunske kalkulacije
- obracunske kalkulacije

Neposredna velikost je ključ oziroma merilo aktivnosti s katerimi pri kalkulacijah z dodatki posredne ali splošne stroške v proizvodnji (režiji), ki so že porazdeljena na posamezna stroškovna mesta, porazdelimo na posamezne skupine različnih stroškovnih nosilcev. Z uporabo določene neposredne velikosti neko skupino splošnih stroškov razčlenimo in

razporedimo na posamezne skupine stroškovnih nosilcev v skladu z deležem izbrane neposredne velikosti pro

posameznih stroškovnih nosilcev v celotnem seštevku neposredne velikosti.

Vrste vrednotenja stroškovnih nosilcev:

- po polni lastni ceni
- po zoženi lastni ceni
- po spremenljivih stroških
- po proizvodjalnih stroških

Delitvene kalkulacije

Vse nastale stroške razdelimo z uporabo deljenja na SN. (npr. stroške v pivovarni delimo s količino proizvodnje ene same vrste piva.)

Poenostavljena členitev delitvene kalkulacije:

- preprost delitveni obracun stroškov ucinka
- delitveni obracun stroškov ucinka z enakovrednostmi števili
- delitveni obracun stroškov vezanih ucinkov

Preprost delitveni obracun stroškov poslovnega ucinka

Pride v poštev, ko se podjetje ukvarja z eno samo vrsto poslovnih ucinkov enake kakovosti, ali z vec vrstami poslovnih ucinkov, vendar z vsako na posebnem SM.

PLC =

celotni stroški poslovnih ucinkov

kolicina poslovnih ucinkov

Delitveni obracun stroškov poslovnega ucinka z enakovrednostnimi števili

Racunamo s sorodnostjo poslovnih ucinkov glede na nacín ustvarjanja ali potrošek poglavitnih prvin (material, delovne ure). To vodi do približno stalnega sorazmerja med stroški, ki odpadejo na različne skupine poslovnih ucinkov.

PLC =

celotni stroški poslovnih ucinkov

kolicina v pogojnih enotah

- enakovrednostno število za poslovni ucinek

Delitveni obracun stroškov vezanih poslovnih ucinkov

Vezane poslovne ucinke obracunamo po določeni (prodajni ali drugacni) ceni in za toliko zmanjšamo celotne stroške. Ti v tem preostalem zmanjšanem znesku potem pomenijo stroške glavnega poslovnega ucinka.

PLC =

celotni stroški poslovnih ucinkov - cena stranskih poslovnih ucinkov

stevilo enot glavnega poslovnega ucinka

Neposredne velikosti:

- neposredni materialni stroški
- stroški dela

- neposredni OD
- število neposredno zaposlenih delavcev pri pridobivanju poslovnih učinkov

Kalkulacije z dodatki

Posredne ali splošne stroške v proizvodnji oziroma režiji, ki so že razporejeni na posamezna SM, moramo najprej

porazdeliti na posamezne skupine različnih SN, ki so bili v določenem obdobju pridobljeni na posameznem SM, (to

storimo z uporabo meril aktivnosti ali neposrednih velikosti (neposredni materialni stroški, neposredni OD, število

neposredno zaposlenih delavcev pri pridobivanju poslovnih učinkov) šele nato pa jih porazdelimo na posamezne enote

SN.

Delitev kalkulacij stroškovnega nosilca z dodatki:

- obracun stroškov ucinka s preprostim dodatkom
- obracun stroškov ucinka z locenimi dodatki za vsako vrsto splošnih stroškov
- obracun stroškov ucinka z locenimi dodatki na različne vrste neposrednih velikosti

Obracun stroškov poslovnega ucinka s preprostim dodatkom

NSPU Q +

(skupni splosni stroški)

(skupna neposredna velikost)

neposredna velikost pri posl.ucinkih Q

kolicina poslovnih ucinkov

•

Obracun stroškov poslovnega ucinka z locenimi dodatki za vsako vrsto splošnih stroškov

Za vsako izbrano skupino splošnih stroškov poiščemo posebno razmerje z najustreznejšo neposredno velikostjo, ter na

podlagi ugotovljenega kolicnika dodatka končno ugotovimo znesek, ki odpade na poslovne ucinke določene vrste.

NSPU Q +

(skupni splosni stroški i)

(skupna neposredna velikost j)

neposredna velikost j pri posl. ucinkih Q

kolicina poslovnih ucinkov

$ij=1$

$\sum_n$

•

Obracun stroškov poslovnega ucinka z locenimi dodatki na različne vrste neposrednih velikosti

Izracun poenostavimo tako, da različne vrste splošnih stroškov združujemo ko jih nameravamo razdeliti na podlagi enake

neposredne velikosti. Enacba je ista kot prejšnja !

4 metode kalkulacij po slovenskih racunovodskih standardih:

- delitvena kalkulacija (enostavna, sestavljena)
- kalkulacija z dodatki (enostavna, razclenjena)
- kalkulacija z enakovrednostnimi števili
- kalkulacija vezanih ali vzporednih izdelkov

6.5.5 Obracun po zoženi stroškovni ceni

Novi racunovodski standardi predpisujejo vecjo uporabo zožene stroškovne cene pri vrednotenju stroškovnih nosilcev.

Pri vrednotenju SN po zoženi lastni ceni v izracun stroškovne cene vključujemo le:

- materialne stroške

- stroške amortizacije
- stroške vracunanih OD.

V ZLC smo vključili tiste stroške SN, ki so njihovi neposredni stroški ali pa smo za porazdelitev teh stroškov na SM in uporabili ustrezne stvarne razdelilnike.

Za vrednotenje po ZLC se odlocamo ker:

- bolje in hitreje ugotovimo relativna cenovna razmerja med prvinami SN.
- izognemo se prevelikemu vplivu obsega poslovanja na vrednotenje SN.

Stroškovna cena (tudi zožena stroškovna cena) vključuje le stroške funkcije pridobivanja poslovnih učinkov. To vrsto

vrednotenja imenujemo vrednotenje po stroških proizvodne funkcije.

28

6.6 Obseg poslovanja in stroški na tej podlagi

Stroški v združbi so odvisni od obsega potroškov v razdobju ter višine cen ali drugih vrednostnih postavk.

Obseg

potroškov pa je odvisen od sestave dejavnosti in njenega obsega.

Glede na odzivanje posameznih vrst stroškov na spremembe v obsegu poslovanja locimo:

- stalne stroške (koristni, jalovi)
- spremenljive stroške

Stalne stroške delimo na:

- *neomejeno stalne ali absolutno fiksne stroške*, ki kot celota ostajajo vedno enaki, na enoto poslovnih učinkov

pa s povečanjem obsega poslovanja padajo (stroški casovne amortizacije zgradb, obresti od kreditov odobrenih za najmanj leto dni)

- *omejeno stalne ali relativne fiksne stroške*, ki so v določenem razponu delovanja enaki, nato se na določenih

tockah sunkovito dvignejo, nato so nekaj casa spet enaki itn. (stroški kurjave in razsvetljave v izmenskem delu, OD strokovnega in ravnateljskega kadra). Pri zmanjševanju obsega poslovanja, se pri teh stroških srečamo z njihovim odporom proti zmanjševanju, zato govorimo o vztrajnosti ali rezistentnosti teh stroškov.

Do vztrajnosti (rezistivnosti) omejeno stalnih stroškov pride:

- ker pričakujemo le zacasno zmanjšanje obsega poslovanja
- ker nekatere prvine, ki so povzročile porast stroškov, ni mogoče preprosto odtujiti

Spremenljive stroške delimo na:

- *sorazmerno spremenljive ali proporcionalno variabilne stroške*, ki so na enoto poslovnih učinkov vedno enaki, kot celota pa naraščajo premo sorazmerno obsegom poslovanja (neposredni materialni stroški poslovnih učinkov, OD neposredno zaposlenih izvajalcev pri pridobivanju poslovnih učinkov v rednem času)

- *napredujoče spremenljive ali progresivno variabilne stroške*, ki kot celota naraščajo nekoliko hitreje kot obseg poslovanja, rastejo pa tudi na enoto poslovnih učinkov (OD neposredno zaposlenih izvajalcev pri pridobivanju poslovnih učinkov iz nadurnega dela, stroški gospodarske propagande)

- *nazadujoče spremenljive ali degresivno variabilne stroške*, ki kot celota naraščajo počasneje kot obseg poslovanja, na enoto poslovnih učinkov pa padajo (stroški razvoja)

Porazdelitev celotnih stroškov na kolicino obravnavanih poslovnih učinkov:

- povprečni stroški poslovnih učinkov
- dodatni stroški
- mejni stroški

Ce vseh 5 stroškov (2× stalni + 3× spremenljivi) seštejemo dobimo celotne stroške. Ce celotne stroške porazdelimo na

posamezne poslovne ucinke dobimo povprečne stroške.

Stroške dodatne kolicine proizvodnje ali poslovanja imenujemo dodatne stroške. Dodatni stroški na enoto poslovnih

ucinkov pa so mejni stroški. Pomen dodatnih in mejnih stroškov je v tem, da nam omogočajo poseben vidik pri presoji dodatnih prodajnih cen. Zanj smo zainteresirani ce je prodajna cena višja od mejnih. Ucinok skupnih stroškov je podan z razliko med stroški, ki nastopajo, ce pridobivamo razlicne proizvode in opravljamo razlicne storitve vsakega zase in stroški, ki nastopijo, ce pridobivamo te proizvode in opravljamo te storitve skupaj. Gre torej za prihranek, ki je posledica sinergije v procesu skupnega pridobivanja vec poslovnih ucinkov, ki bi jih sicer lahko pridobivali vsakega zase.

6.7 Vrednotenje stroškovnih nosilcev po spremenljivih stroških

Spremenljive stroške, ki nastopajo kot rezultat kratkorocnih odlocitev o sestavi proizvodnje v določenem obdobju opredeljujemo kot stroške poslovnih ucinkov ter kot stroške obdobja. Stalne stroške, ki nastopajo kot rezultat dolgorocnih odlocitev imenujemo tudi stroške zmogljivosti.

Ta način vrednotenja nam omogoča enostavnejšo in bolj objektivno primerjalno presojo gospodarnosti

pridobivanja in prodaje posameznega poslovnega ucinka ker:

- na vrednotenje po spremenljivih stroških ne vplivajo razlike, ki se pojavljajo v obsegu dejavnosti med posameznimi obdobji
- še tako dobra izbira neposrednih velikosti ne more povsem natančno izraziti razmerij med splošnimi stroški,

ki so v vecjem delu stalni in le v manjšem delu spremenljivi

Poznamo dve smeri primerjave razlike med prodajno ceno in spremenljivimi stroški:

- glede na spremenljive stroške (bolj priporočljiva, saj gre za primerjavo ucinka z vložkom)
- glede na prodajno ceno

29

6.8 Nacrtovanje ali predracunavanje stroškov

Združba mora s svojimi predpisi opredeliti:

- vrste predracunov
- vsebino predracunov
- obliko predracunov
- metodiko sestavljanja predracunov
- predložitve predracunov
- oblikovalce predracunov
- uporabnike predracunov

Nacrtovanje neposrednih stroškov poslovnih ucinkov se začne pri SN, nacrtovanje posrednih (splošnih) stroškov pa praviloma pri SM.

Težava pri nacrtovanju je v tem, ker vsi (nacrtovani) potroški PPP niso premosorazmerni z nacrtovanim obsegom

dejavnosti. Pri vseh splošnih stroških je tako treba razlikovati njihov stalni in spremenljivi del. Ob poznavanju razmerja

med tema dvema deloma (potrebno veliko znanja in dober "obcutek"), lahko predvidimo tisti znesek, ki bo ustrezal

nacrtovanemu obsegu dejavnosti.

Nacrtovanje stroškov po SN je enako sestavljanju predracunov stroškov poslovnega ucinka (nacrtovanih ali predhodnih

kalkulacij stroškov). Do odmikov med dejansko nastalimi in nacrtovanimi stroški lahko prihaja zaradi odmikov pri potroških

in cenah ter tudi zaradi drugacne sestave poslovnih ucinkov, kot je bila nacrtovana.

Predracun stroškov poslovnih ucinkov zajema:

- neposredne materialne stroške

– stroške dela

V predračunu lahko namesto vrednotenja po polni lastni ceni upoštevamo vrednotenje po zoženi lastni ceni, spremenljivih in proizvodjalnih stroških.

7 PRODAJNE CENE

7.1 Cena poslovnega učinka (oziroma blaga)

Prodajne cene se celo razlikujejo pri istem izdelku pri proizvodjalnih in trgovskih združbah. V prodajno ceno pri združbah

ne vštevamo vnaprej danih popustov in tudi ne obracunanega prometnega davka. **Cene** so praviloma dolocene za enoto

poslovnih učinkov, včasih pa tudi za celoten program dela v obliki povracila.

V prodajnih cenah izdelkov in storitev je pri prodaji koncnim porabnikom izdelkov in storitev oziroma blaga vključen tudi

davek od prometa izdelkov in storitev. Znesek prometnega davka je prihodek proračuna ter ga prodajalec le obracuna od

cene, ki jo plača kupec, izterja in odvede v proračun. Prodajalec izkaže med svojimi prihodki le znesek v višini svoje

prodajne cene poslovnega učinka.

Tržne cene blaga se oblikujejo v različnih pogojih (popolna, nepopolna konkurenca).

Ceno lahko oblikujejo:

- država
- različni dogovori
- avkcijsko oblikovanje
- borzno delovanje

7.2 Sestava prodajne cene

Najhitrejši način za družbo, da doseže kar največji dobiček, je pravilna postavitev prodajne cene. Pravilno postavljena

prodajna cena lahko poveča dobiček hitreje, kot bi to dosegli s povečanjem obsega poslovanja.

Fakturna cena = prodajna cena (popust za obseg (konkurencni popust

Dosežena cena pa upošteva še popuste za hitrejše placilo, popust za letni obseg nakupov, popust za pospeševanje

prodaje, popust za skupno oglaševanje prodaje in popust na težo.

PRODAJNA CENA (POLNA LASTNA CENA = DOBICEK (IZGUBA)

30

Ugotavljanje razlike med prodajno ceno in:

a) polno lastno ceno

prodajna cena – polna lastna cena = dobiček (izguba)

Dobicek pri poslovnem učinku nam pove, da je pri njem celotni dohodek večji od tistega dela dohodka, ki ima

stroškovno naravo.

Sestava prodajne cene pa je lahko prilagojena tudi drugim načinom vrednotenja poslovnih učinkov:

b) po zoženi lastni ceni

prodajna cena

– zožena lastna cena

= razširjeni dobiček

– pripadajoci del drugega vracunanega dohodka in stroškov financiranja, ki ga pokriva enota poslovnega učinka

= dobiček

c) po stroških funkcije pridobivanja poslovnih učinkov

prodajna cena

– stroški funkcije pridobivanja poslovnih učinkov

= kosmati dobiček

– pripadajoci del stroškov vseh drugih funkcij, ki jih pokriva enota poslovnega učinka

= dobiček

d) po spremenljivih stroških

prodajna cena

– spremenljivi stroški

= prispevek za kritje stalnih stroškov in oblikovanje dobicka

– pripadajoci del stalnih stroškov, ki ga pokriva enota poslovnega ucinka

= dobicek

Kategorije kot so: dohodek, razširjeni dobicek, kosmati dobicek, prispevek za kritje stalnih stroškov in oblikovanje dobicka

imenujemo po standardih **razširjeni poslovni izidi**.

Stroški, po katerih je ovrednoten posamezen poslovni ucinek so odvisni od razmer v casu njegovega ustvarjanja. Stroški,

ki jih mora pokrivati posamezen poslovni ucinek pa so odvisni od razmer v casu prodaje in so tem manjši, cim vecji je

obseg prodaje in obratno.

V trgovskih podjetjih je sestava prodajne cene sledeca:

prodajna cena trgovskega blaga

– nabavna cena trgovskega blaga

= razlika v ceni (marža)

– pripadajoci del splošnih stroškov, ki jih pokriva enota trgovskega blaga

= dobicek pri enoti trgovskega blaga

Marža je znesek nad nabavno ceno, ko prodajno ceno blaga doloca trgovsko podjetje. **Rabat** je znesek pod prodajno

ceno, ko to ceno doloca proizvajalec blaga.

7.3 Tržno oblikovanje cene

Dosežena prodajna cena je rezultat odnosov v ponudbi dolocenega blaga in povpraševanja po njem na trgu.

V odvisnosti od primera se oblikovalec cene sprašuje o:

– vrstah prodajnih poti

– pogojih placila

– elasticnosti povpraševanja

– ovirah za vstop v panogo

S **ponudbo** vključujemo v trg vse sile, ki vplivajo na tržno delovanje prodajalcev.

31

Na obseg ponudbe vpliva vrsta dejavnikov:

– obstojece zaloge (zlasti glede na njihovo trajnost oziroma pokvarljivost)

– potreba ponudnikov po likvidnih sredstvih (gotovini)

– sedanja in pricakovana cena tega blaga

– cene alternativnih vrst blaga, ki jih proizvajalci lahko izdelujejo

– proizvodni stroški (posledica razlicne tehnologije in nabavnih cen PPP)

Pod **povpraševanjem** pa razumemo vse tržne sile, ki se uveljavljajo z delovanjem kupcev (porabniki, gospodinjstva, podjetja).

Dejavniki povpraševanja so lahko:

– objektivni (zaslužek kupcev, cena drugih vrst blaga)

– subjektivni (potrebe in želje kupcev, moda)

Kot rezultat ponudbe in povpraševanja (zlasti v pogojih popolne konkurence) se oblikuje dnevna tržna cena.

7.4 Iskanje optimalnega obsega prodaje in proizvodnje v pogojih popolne in nepopolne konkurence

Pod popolno konkurenco razumemo razmere pri katerih imamo opravka:

– s homogenim ali popolnoma zamenljivim blagom

– z velikim številom prodajalcev in kupcev

– z racionalnim vedenjem obeh tržnih strani

– s prosto gibljivostjo vseh proizvodnih tvorcev (delovne sile, kapitala, znanja) in blaga

O **nepopolni konkurenci** pa govorimo, ko ni izpolnjen eden od prejšnjih štirih pogojev. **Najbolj znane oblike nepopolne konkurence so:**

- monopol (nastopa en sam ponudnik)
- oligopol (nastopa omejeno število ponudnikov)
- monopson (en sam kupec)
- oligopson (le nekaj kupcev)

Optimalni obseg prodaje in s tem tudi proizvodnje ugotavljamo z razmerjem med prodajno in stroškovno ceno.

8 PRIHODKI, ODHODKI IN POSLOVNI IZID

8.1 Poslovni ucinki, poslovni izid in vrste prihodkov

Preživetje in razvoj podjetja sta odvisna od **4P** (product, place, price, promotion), torej od pravilne izbire poslovnih

ucinkov, trgov in kupcev, cene in pospeševanja prodajnih aktivnosti. Dobra izbira 4P naj bi ob hkratnem ucinkovitem

obvladovanju stroškov zagotovila ustrezen poslovni izid.

Poslovni ucinki so skupen naziv za izdelke (ali proizvode) in opravljene storitve kot rezultate poslovnega procesa.

Z družbenoekonomskega vidika je bil pri nas poslovni izid do leta 1989 ob izgubi lahko le dohodek kot razlika med vsemi

prihodki in delom odhodkov. Po letu 1989, ko zacenjajo v naših družbah ugotavljati poslovni izid s poslovno tehničnega

vidika, je poslovni izid razlika med vsemi prihodki in vsemi odhodki in se kaže kot dobiček ali izguba.

Poslovni izid se dokončno ugotavlja za obdobje poslovnega leta (ponavadi koledarskega).

Prihodke delimo na:

- redne ali poslovne (zmnožek prodanih poslovnih ucinkov z njihovimi prodajnimi cenami)
- financne (prihodki od financiranja)
- izredne

Teoreticno bi lahko redne prihodke ugotavljali na podlagi proizvedenih ali prodanih ali placanih poslovnih ucinkov, vendar

morajo biti za vkljucitev zneskov med prihodke izdelki ne le proizvedeni ampak tudi dobavljeni, storitve pa opravljene.

32

8.2 Prihodki in prejemi

Pod **prejemki** razumemo povecanje denarnih sredstev.

Povezave med prejemki in prihodki:

- prihodki, ki ne temeljijo na prejemkih (presežek reprodukcijskega materiala pri letnem popisu)
- prihodki, ki so gospodarsko povezani s prejemki, pri tem pa lahko:
  - nastopijo prej prihodki (v primeru že dobavljenega in kasnejšega placila prodanega blaga)
  - nastopita obe kategoriji sočasno (pri prodaji frizerske storitve za gotovino)
  - nastopijo prej prejemki (opravljene storitve s strani našega podjetja)
- prejemki, ki ne vodijo k prihodkom (v primeru prodaje zgradbe industrijskega podjetja za gotovino)

Delitev prihodkov:

- redni prihodki
- financni prihodki
- izredni prihodki

Vrste rednih prihodkov:

- prihodki iz prodaje (v okviru združbe, drugim združbam, v tujino, koncnim porabnikom kot so občani oziroma gospodinjstva)
- prihodki iz skupno ustvarjenega dohodka ali skupni prihodek (ko gre za fazno ali zaporedno sodelovanje vec

podjetij pri proizvodnji - skupna proizvodnja, oziroma prodaji skupnega poslovnega učinka - skupno poslovanje)

- prihodki iz proračuna oziroma iz prispevkov (poglavitna oblika prihodkov za zavode)
- prihodki iz prejetih dotacij, stimulacij, subvencij, kompenzacij, regresov in premij
- prihodki od delovnih sredstev danih v najem

Pogoji, ki morajo biti izpolnjeni, za ugotavljanje prodajnih cen:

- da je prodajalec prenesel na kupca tveganja in pravice, ki izhajajo iz lastništva
- da ni večje negotovosti, glede placila kupnine
- da ni večje negotovosti glede stroškov, ki se nanašajo na prodane kolicine
- da ni večje negotovosti glede (pojava) možnosti za vrnitev prodanih kolicin

Devizni prihodek je prihodek iz izvoza v tujino. Pod **devizo** razumemo denar ali vsaka druga terjatev do osebe s stalnim

sedežem v tujini. **Valuta** pa je le tuj denar.

Franšizing je posebna kategorija prihodkov iz najema. Gre za možnost uporabnika da uporablja določeno PPP lastnika.

(npr. dolgoročno storitev) proti odškodnini. Za franšizing (blagovni, storitveni) so značilni neposredno vlaganje, tveganje in

dobitek le ene stranke - pridobitelja, dajalec pa posredno pridobiva prihodek v obliki placila za oddani prostor, preneseno

znanje in izkušnje, druge storitve.

Pogodba o franšizingu so sklenjene pogodbe med našimi in tujimi osebami (pogodbe o licenci, pogodbe o poslovno -

tehničnem sodelovanju).

Finančni leasing je pravni posel, v katerem stranka leasing-dajalec sklepa dve pogodbi:

a) pogodbo s tretjo osebo (proizvajalcem, dobaviteljem) o nabavi opreme in drugih DS

b) leasing pogodbo s stranko leasing-jemalcem, s katero prenaša na stranko leasing-jemalca pravico do uporabe

opreme (tudi odkupu) proti placilu ustreznega nadomestila

Dve obliki leasinga:

– operativni (dajalec vknjiži predmet pogodbe kot svoje osnovno sredstvo. Sam obračunava amortizacijo, najemnina je zanj v celoti prihodek, za jemalca v celoti strošek.)

– finančni (jemalec vknjiži predmet pogodbe v svoje knjige, kot tuje osnovno sredstvo, sam obračunava amortizacijo, placilo pa knjiži na dva načina: kot vracilo glavnice in kot placilo storitve)

Faktoriranje je odkupovanje terjatev podjetij in zavodov.

Finančni prihodki so predvsem:

- prihodki od obresti iz danih kreditov oziroma posojil
- pozitivne tečajne razlike iz naslova deviznih terjatev
- prihodki od revalorizacije tolarskih terjatev
- negativne tečajne razlike iz naslova deviznih obveznosti

33

– prihodki iz dobicka podjetij v tujini

– prihodek iz naslova finančnih naložb (delnice, obveznice, vloge, ...)

Delitev izrednih prihodkov:

– izredni prihodki zaradi povečanja določenih vrst sredstev:

- presežki obratnih sredstev pri inventurah
- prihodki od prodaje osnovnih sredstev v delu
- v korist združbe dobljene sodne kazni

– izredni prihodki zaradi zmanjšanje določenih vrst virov sredstev:

- naknadno priznani popusti s strani drugih upnikov

8.3 Odhodki

Odhodki so celotni strški v prodanih kolicinah in drugih zneskov, ki jih je treba pokriti s prihodki istega razdobja pri

ugotavljanju poslovnega izida.

Odhodke delimo na:

- redne ali poslovne
- financne
- izredne

Redne odhodke tesno povezujemo z rednimi prihodki, saj so redni odhodki stroški, vezani z rednimi prihodki. **Redni**

odhodki so tisti stroški, ki skupaj z rednimi prihodki soustvarjajo poslovni izid.

Redni ali poslovni odhodki v svojem razvrščanju lahko sledijo razvrstitvi rednih prihodkov ali razvrstitvi izvernih stroškov.

V primeru vrednotenja po ZLC, po proizvodnih stroških in po spremenljivih stroških vstopajo stroški v**proizvodnih podjetjih med redne odhodke po dveh poteh:**

- skladno s prodanimi količinami poslovnih učinkov
- stroški, ki niso razporejeni na poslovne učinke, pa so od njihovega nastanka obravnavani kot redni odhodki

Pri uporabi postopka naknadnega obračunavanja stroškov podjetje šele v trenutku prodaje izdelkov razmeji stroške na

stroške obdobja in stroške zalog.

V primeru vrednotenja po PLC, kjer so vsi stroški obdobja razporejeni na SN - poslovne učinke ter zato vstopajo med

redne odhodke samo skladno s prodanimi količinami poslovnih učinkov.

Glede odnosa med odhodki in stroški locimo:

- odhodke, ki ne temeljijo na stroških (odhodki zaradi plačanih sodnih kazni drugim)
- odhodke, ki so gospodarsko povezani s stroški, pri cemer lahko:
  - nastopijo najprej stroški (poraba materiala v proizvodnji in šele nato prodaja izdelkov narejenih iz tega materiala)
  - obe kategoriji istocasno (v primeru frizerskega podjetja, kjer pride v teku ene ure do porabe PPP in do prihodkov in s tem tudi do odhodkov)
- stroške, ki ne vodijo k odhodkom (v bivšem dohodkovnem sistemu)

V trgovskih podjetjih in vseh vrstah storitvenih združb praviloma lahko enacimo stroške, nastale v obravnavanem obdobju

in redne odhodke.

Poznamo redne odhodke, ki temeljijo na:

- stroških materiala
- stroških amortizacije
- nematerialnih stroških ali stroških storitev
- vkalkuliranih ali vracunanih kosmatih OD
- nabavni vrednosti prodanega blaga in materiala

Odhodki financiranja so:

- obresti
- revalorizacija tolarских obveznosti
- negativne tečajne razlike iz naslova deviznih obveznosti in terjatev
- rezervacije za odhodke financiranja
- negativne razlike revalorizacijskih učinkov in drugi odhodki financiranja

34

Vrste izrednih odhodkov, ki nastopijo zaradi:

- zmanjšanja določenih vrst sredstev:
  - izguba pri prodaji DS
  - primanjkljaj obratnih sredstev
  - odpis terjatev
- povečanje določenih vrst virov sredstev:
  - naknadno ugotovljene obveznosti

- sodne kazni v breme združbe

8.4 Dohodek

Dohodek je denarno izražena novoustvarjena vrednost.

Dohodek je razlika med celotnim prihodkom in odhodki pred ugotovitvijo dohodka.

Dohodek je pri nas izgubil večji del veljave. Lepo pa se je uveljavil kot sorodnik kategorije dodane vrednosti. **Dodano**

vrednost opredeljujemo kot cisti izid in pri tem kot razliko med prihodki in odhodki, ki temeljijo na stroških materiala.

Dohodek kot sorodnik kategorije dodane vrednosti vsebuje:

- place zaposlenih
- inovacijske nagrade
- morebitno udeležbo zaposlenih na dobicku
- obresti in nadomestila posojilodajalcem in kreditorjem
- dividende
- del dobicka za rezerve

Dohodek je večji od dobicka in manjši od celotnega prihodka.

Logicno (in ne zakonsko) ga ugotavljamo na dva nacina:

- da od vseh prihodkov odštejemo tiste odhodke, ki temelje na materialnih stroških in stroških amortizacije.
- da k ugotovljenemu dobicku prištejemo tiste odhodke, ki temelje na stroških vracunanega dohodka (vracunani OD, stroški financiranja ter tisti davki in prispevki ki so neodvisni od poslovnega izida)

Dohodek ugotovimo tudi tako, da seštejemo postavke iz okvira izkaza uspeha:

- storitve drugih kot dohodek
- stroške financiranja
- neto ali ciste vracunane OD
- davke in prispevke iz vracunanih OD
- druge davke in prispevke, neodvisne od poslovnega izida
- dobicek

Razporeditev dohodka:

- po namenu:
    - dohodek drugih ali družbeno usmerjeni dohodek (stroški financiranja, storitve drugih kot dohodek, ekološki davek, nadomestila za uporabo stavbnega zemljišča, članarina GZS, prispevek mednarodni zbornici)
    - lastni dohodek, pri cemer vključujemo tudi delavce - soupravljalce (neto vracunani OD, neto OD iz dobicka, dobicek za sklad skupne porabe)
  - casovno:
    - dohodek, razdeljen med letom (stroški financiranja, storitve drugih kot dohodek, neto vracunani OD, davki in prispevki iz vracunanih OD)
    - dohodek, razdeljen po dnevu izkaza uspeha (neto OD iz dobicka, dobicek za sklad skupne porabe)
- Cisti dohodek pa za razliko od lastnega dohodka vsebuje prispevke in davke iz vseh OD.
Po standardih niso dopustni manevri pri predstavljanju poslovnega izida, ampak le manevri pri njegovem razdeljevanju.

35

8.5 Dobicek

8.5.1 Pojem dobicka

Dobicek je pozitivni poslovni izid. Dobicek je kot presežek vseh prihodkov nad vsemi odhodki pozitivni poslovni izid, ki

pripada tako poslovnemu sistemu kot državi.

Bruto dobicek je pozitivna razlika med prihodki in tistim delom odhodkov obracunskega obdobja, ki se nanaša na

prodane izdelke in storitve.

Dobicek se lahko razcleni na:

- dobicek iz poslovanja
- dobicek iz financiranja
- izredni dobicek

Del ugotovljenega bruto dobicka se:

- obracuna kot davek iz dobicka
- preostanek se razporedi za bruto ali kosmate OD iz rezultata ali iz uspešnega poslovanja
- in za pokrivanje izgub iz prejšnjih let
- preostali del je (dokončni letni) cisti kapitalski dobicek

Cisti dobicek ali ostanek dobicka je dobicek zmanjšan za znesek davkov iz dobicka.

Cisti dobicek se razporedi na:

- dodatne OD iz dobicka, vključno z ustreznimi prispevki in davki
- nagrade za lastnike kapitala (dividende)
- povečanje osnovnega kapitala (akumulacijo v širšem smislu, to je del za poslovni in rezervni sklad)

S standardi se uvaja nov pojem kosmatega dobicka. Iz tako opredeljenega dobicka združba pokriva stroške

številnih drugih funkcij:

- stroški ravnateljstva
- stroški financiranja
- stroški racunovodstva
- stroški prodaje

8.5.2 Ugotavljanje dobicka ob različnih metodah vrednotenja

Vecja nihanja v mesečnih dobickih podjetja so neželena, zato si podjetje izbere metodo, ki bo ta nihanja spravila v zelene okvire.

Proizvajalna podjetja, ki imajo enakomerno proizvodnjo, a neenakomerno prodajo, dosežejo manjša nihanja z uporabo vrednotenja po polni lastni ceni in ne po kateri od zoženih metod vrednotenja (zožena lastna cena, spremenljivi stroški, proizvodni stroški). Podjetja z neenakomerno proizvodnjo in enakomerno prodajo pa naj bi uporabila vrednotenje poslovnih učinkov po spremenljivih stroških.

8.5.3 Delitev dobicka

Ce kosmatemu ali bruto dobicku odštejemo prispevke in davke dobimo **neto dobicek**.

Davčni zavezanci (kot določene pravne osebe) so:

- podjetje, oz. druga pravna oseba, razen d.n.o.
- banka in druge finančne združbe
- zavarovalna združba
- zadruga
- civilna pravna oseba

Davčna osnova je dobicek, ki se za pravne osebe ugotovi tako, da se od ustvarjenih prihodkov zavezanca odštejejo

odbitne postavke, ki so določene z zakonom o davku od dobicka pravnih oseb.

36

Med ustvarjene prihodke štejejo:

- redni ali poslovni prihodki
- prihodki od financiranja
- izredni prihodki

Kot odbitne postavke je mogoče vključiti samo tiste odhodke, ki so neposreden pogoj za opravljanje dejavnosti davcnega

zavezanca ali pa so posledica opravljanja te dejavnosti.

Kot odbitne postavke so opredeljeni:

- poslovni odhodki

- odhodki financiranja
- izredni odhodki
- drugi izdatki (za dobrodelne, kulturne, znanstvene, vzgojno izobraževalne, športne namene ter izdatki za politične stranke)

Med odhodke, ki jih zakon ne prizna kot odbitne postavke štejemo:

- placane denarni kazni
- zamudne obresti pri placilu davkov in prispevkov
- obresti na prejeta posojila

8.5.4 Davek na dobiček in davčna stopnja

Ni potrebno !!!

8.5.5 Razumevanje pojmov: dohodek, dobiček, akumulacija

Pri vseh treh kategorijah gre za presežek prihodkov nad ožje ali širše opredeljenimi odhodki (tu dobimo dobiček), oziroma

(pri akumulaciji) za del čistega dobička, ki se razporeja za različne namene.

Dohodek je razlika med celotnim prihodkom in odhodki pred ugotovitvijo dohodka.

Dobiček je razlika med vsemi prihodki in vsemi odhodki enote računovodskega obravnavanja v določenem razdobju, pri

čemur so odhodki manjši. Dobicek je pozitiven poslovni izid.

Akumulacija je del dobička, namenjen za sklade, predvsem za poslovni sklad in vsebinsko njemu podobne (pri tujih

podjetjih je to čisti dobiček). Med drugim je namenjena za razširitev poslovanja (čiste ali neto naložbe) ali za razširjeno

reprodukcijo v poslovanju.

8.6 Izguba

Izguba je negativen poslovni izid. Združba ugotovi in izkaže izgubo, če iz prihodkov ne nadomesti stroškov v prodanih poslovnih učinkih (odhodkov).

Izguba ni nujno nasprotje dohodka in je celo njegov del.

Vrste izgub v tekočem letu:

– izguba zaradi nedoseženega ali premajhnega dohodka za pokrivanje vnaprej razporejenega dohodka (I)

– izguba zaradi nedoseženega ali premajhnega prihodka za oblikovanje dohodka (izguba na substanci) (II)

a) prihodki

(odhodki (materialni stroški in stroški amortizacije)

= dohodek

(odhodki (stroški vračunanega dohodka in stroški financiranja)

= izguba zaradi premajhnega dohodka (I)

b) prihodki

(odhodki (materialni stroški in stroški amortizacije)

= izguba na substanci (II)

+ odhodki (stroški vračunanega dohodka in stroški financiranja)

= skupna izguba (I in II)

37

Izgubo moramo poravnati.

Združba lahko poravna izgubo:

- v razdobju prvih pet let v okviru prihodkov
  - na račun odpisa obveznosti do tretjih oseb, ki so odpisale svoje terjatve
  - na račun dobljenih dotacij brez obveznosti vračanja
  - na račun (rezultatov) rednega poslovanja
- po preteku prvih pet let s kapitalom
  - iz rezervnega sklada

- iz nerazdeljenega dobička
- iz (drugih delov) kapitala, npr. poslovnega sklada

Izguba se kot posledica primanjkljaja sredstev v primerjavi z viri sredstev izkaže v aktivni bilance stanja in se šteje za

popravek vrednosti poslovnega sklada oziroma lastnega kapitala. Izguba iz tekočega leta je skupaj z izgubo iz prejšnjih let celotna izguba.

Ce izgube ne poravnamo z eno izmed naštetih variant, ostane neporavnana, govorimo o nepokriti izgubi. Taka izguba

ima lahko vpliv na place in druge oblike OD in lahko ogrozi obstoj podjetja.

Sanacijski krediti rešujejo le vprašanje placilne zmožnosti združbe v času prizadevanj za izboljšanje poslovanja in ga

moramo razlikovati od poravnavanja izgube v poslovanju združbe.

Neuspešno poslovanje podjetja imamo v razmerah, ko je stopnja donosa na vloženi kapital z upoštevanjem stopnje

tveganja stalno pod stopnjami donosa za podobna vlaganja. Podjetje torej ni sposobno poslovati z zahtevanim dobičkom.

Tako ekonomsko stanj še ne pomeni, da mora podjetje prenehati poslovati. Podjetje je lahko ekonomsko neuspešno

vrsto let. Vendar, ker sprotno pokriva svoje obveznosti, to še ni nujno ekonomski, kaj šele finančni neuspeh podjetja.

Neuspeh podjetja je stanje podjetja, ki vodi do obveznih reorganizacij pred stečajem.

– ekonomski neuspeh - ko podjetje ni sposobno poslovati z zahtevanim dobičkom, najboljša rešitev v tem primeru je likvidacija podjetja

– finančni oziroma pogodbeni neuspeh - ko podjetje ni več sposobno izpolnjevati svojih pogodbenih obveznosti (podjetje je lahko ekonomsko uspešno)

Likvidacija je umik združbe s trga oziroma pravno prenehanje združbe.

8.7 Nacrtovanje prihodkov, odhodkov in poslovnega izida

Nacrtovanje prihodkov in odhodkov naj bi bilo metodичno čim bolj usklajeno z njihovim kasnejšim razvidom (evidenco).

Nacrtovanje prihodkov se začne z nacrtovanjem prodanih količin in prodajnih cen.

nacrtovani prihodki = predvidena količina (prodajna cena

Nacrtovanje odhodkov pa sledi nacrtovanju stroškov in sicer jih združba prilagodi znesku, ki ga je mogoče povezovati z

nacrtovano prodajo.

Nacini povečanja poslovnega izida:

– zmanjševanje stroškov in s tem odhodkov ob določenih prihodkih

– povečanje prihodkov ob določenih stroških

– združba za kupca opravi nekatere aktivnosti, ki bi jih kupec sicer sam manj strokovno napravil

Razmerje med rednimi prihodki, odhodki (stroški zaradi prodaje poslovnih učinkov) in dobičkom:

a)

$$P = F + V + D$$

P... prihodki od prodaje V... spremenljivi stroški

F... stalni stroški D... dobiček

38

Enacbo uporabimo:

– ce imamo opravka samo z neomejeno stalnimi in sorazmerno spremenljivimi stroški

– ce je obseg ustvarjanja poslovnih učinkov usklajen z obsegom prodaje

– ce se sestavi pridobljenih in prodanih poslovnih učinkov ne spreminjata

– ce se ob spremembah obsega poslovanja ne spreminja razmerje med PC in spremenljivimi stroški na enoto

b)

$$Q (pc = F + Q (v + D$$

Q.... količina poslovnega učinka

Pc... prodajna cena količinske enote poslovnega učinka

v.....spremenljivi stroški količinske enote poslovnega učinka

Enačbo uporabimo, če se združba ukvarja s pridobivanjem ene same vrste poslovnega učinka

Prag pokritja je količina poslovnih učinkov ali znesek prihodkov, pri kateri podjetje nima niti dobička niti izgube. Prag

pokritja je torej točka, pri katerem črta prihodkov prvič prekoraci črto celotnih stroškov (enaki odhodkom).

c)

$$P = F +$$

V

P

(P + D

V

P

= stalno razmerje med spremenljivimi stroški in prihodki

Enačbo uporabimo, če se spremenljivi stroški na enoto poslovnega učinka in prodajne cene poslovnih učinkov ne

spreminjajo, kar pomeni da se celotni spremenljivi stroški v obdobju gibljejo premo sorazmerno z obsegom prodaje in s

prihodki, medtem ko je njihov odstotek v rednih prihodkih nespremenjen

9 SREDSTVA

Pod **sredstvi** združbe razumemo staticno - v trenutku opredeljen pojem premoženja z domicilom (sedež, lokacija) v

združbah. Do pojma sredstev se dokoplamo z vprašanjem kaj (denar, pravice, stvari) je v nekem trenutku v združbi v lasti

(in pogojno tudi posesti). Sredstva opredeljujemo tudi kot vrednosti v oblikah stvari, pravic in denarja, ki jih v združbi

preoblikujejo pri uresničevanju svojih ciljev. Pojem sredstva ni isto kot aktiva, saj je na aktivni strani tudi izguba.

Klasicna razporeditev sredstev:

- osnovna sredstva (+ dolgorocne financne naložbe = stalna (dolgorocna) sredstva)
- finančna sredstva ali naložbe
- obratna sredstva (+ kratkorocne financne naložbe = gibljiva (kratkorocna) sredstva)
- rezervna sredstva
- aktivne časovne razmejitve

Delitev osnovnih sredstev

- osnovna sredstva v pripravi
- osnovna sredstva v uporabi
- osnovna sredstva izven uporabe

Osnovna in obratna sredstva skupaj lahko imenujemo tudi poslovna sredstva v ožjem smislu in nam služijo v največji meri

za pridobivanje rednih ali poslovnih prihodkov. Na znesek in sestavo teh vrst sredstev vplivajo:

- obseg in vrsta dejavnosti združbe
- število izmen

Osnovna ali stalna sredstva so ob delu denarja, pravice in stvari, ki se v teku poslovnega procesa porabijo, se

preoblikujejo in se v prvotno pojavno obliko vrnejo v razdobju daljšem od leta dni.

Osnovna sredstva so:

- DS razen drobnega inventarja
- patenti in licence

39

- terjatve iz osnovnih sredstev
- denarna sredstva osnovnih sredstev

Obratna ali gibljiva sredstva so ob delu denarja, pravice in stvari, ki se v teku poslovnega procesa porabijo, se preoblikujejo in se v prvotno pojavno obliko vrnejo v razdobju krajšem od leta dni.

Obratna sredstva so:

- drobni inventar v zalogah in uporabi
- zaloge vseh vrst DP
- terjatve do kupcev
- denarna sredstva iz naslova prodanih poslovnih učinkov ali drugih vrst DP

Finančna sredstva ali naložbe so naložen denar v drugo združbo (delnice, kupljene obveznice drugih izdajateljev,

ustanoviteljske vloge...). Delimo jih na:

- kratkoročne finančne naložbe (npr. blagajniški zapisi osrednje državne banke)
- dolgoročne finančne naložbe (delnice, obveznice)
- naložbe z nominalno trdno vrednostjo (hramba na računih, varcevanje v zavarovalnici)
- naložbe v stvarno premoženje (premicnine, nepremicnine)

Rezervna sredstva so denarna sredstva rezerv - njihov vir oblikujemo pri razporejanju dobička.

Aktivne časovne razmejitev so stroški, ki pripadajo prihodnjemu obdobju, prihodki tekočega obdobja, ki niso mogli biti

zaracunani pa so zanje nastali stroški v tekočem obdobju. Združbe lahko z nekorektno uporabo te kategorije zmanjšajo

ali celo prikrijejo izgubo.

Nematerialne naložbe se običajno ne pojavljajo v bilanci stanja, lahko pa so v vsebinskem pogledu vseeno navzoče. Če

se v bilanci stanja pojavijo, jih uvrščamo v neopredmetena stalna ali dolgoročna sredstva.

Nematerialne naložbe:

- raven usposobljenosti zaposlenih
- blagovne znamke in nazivi
- pogodbe
- patenti
- nacrti
- seznam kupcev
- organiziranost družbe
- ugled družbe

Hipoteka se lahko uporabi kot sredstvo za zavarovanje upnikove terjatve kot oblike pravic.

10 VIRI SREDSTEV

10.1 Pojmovanje virov sredstev

Sestava sredstev ima vpliv tudi na njene vir sredstev. Vir sredstev v celotnem gospodarstvu ali celo družbi je lahko

praviloma le v preteklosti neporabljen dohodek oziroma pridržana akumulacija. **Viri sredstev** (ali obveznosti do virov

sredstev) so izraz pripadnosti ali kritja sredstev, ta pa so opredeljena z vidika določenega trenutka. Zato tudi vire sredstev

opredeljujemo s stanjem v določenem trenutku.

"Zlato pravilo financiranja" pravi, da je treba za sredstva, ki jih potrebujemo dolgoročno, zagotoviti dolgoročne vire.

Vire sredstev ne smemo vedno v celoti enaciti s pasivo, saj ta včasih vsebuje morebitne predujme združb ali posameznikov.

10.2 Finančno poslovanje

Priskrbovanje, preoblikovanje in vračanje sredstev moramo hkrati opazovati tudi z vidika virov sredstev, ki se ravno tako

lahko preoblikujejo. Govorimo o financiranju kot delu finančnega poslovanja.

Finančno poslovanje sestavljajo:

- financiranje poslovanja
- (v)placevanje in ohranjanje placilne sposobnosti (likvidnosti)

40

– kritje izgub z vidika primanjkljaja premoženja ali sredstev in povracilo prevec izplacanih (vracunanih) plac kot dela OD

Združba (npr. podjetje) mora v finančnem poslovanju zagotoviti dolgoročno finančno stabilnost, da bi pravocasnno izpolnjevala svoje obveznosti.

10.3 Dolgoročno financiranje poslovanja

Združba pridobiva in zbira dolgorocna financna sredstva:

- na podlagi akta o ustanovitvi
- z namenskimi dotacijami
- s prenosom sredstev drugih brez obveznosti vracila
- iz naslova samoprispevkov in solidarnosti
- iz rezultatov poslovanja
- z odstopanjem davkov in prispevkov
- od domacih vlagateljev
- od tujih vlagateljev
- na podlagi posojil in depozitov
- z izdajo vrednostnih papirjev
- na drug nacin v skladu z zakonom

Notranje financiranje imenujemo povecevanje kapitala podjetja ali druge združbe z usmerjanjem dela dobicka združbe (akumulacije) v kapital.

10.4 Preoblikovanje virov sredstev

Obveznosti do dobavitelja ali do delavcev se lahko preoblikujejo v kratkorocni kredit s strani banke, kratkorocni kredit pri neki banki pa v dolgorocni kredit pri isti banki. Zadolženi se mora vprašati ali je preoblikovanje virov sredstev zanj ugodno.

10.5 Vracanje ali zmanjševanje virov sredstev

Dobljena dolgorocna posojila vraca združba v letnih ali polletnih obrokih. Hkrati z zapadlim delom posojila poravna tudi

obresti. Oba dela sestavljata obrok. Anuiteta je izraz za letni obrok, letnino. Vsi obroki so enako veliki.

Zmanjšuje se del

obresti in povecuje se vracilo posojila.

Vracanje posojila (v letnih ali polletnih obrokih, skupaj z obrestmi) ali poravnavanje drugih obveznosti pomeni hkrati

vracanje sredstev oziroma zmanjšanje sredstev skupaj z zmanjšanjem obveznosti do virov sredstev.

10.6 Vrste virov sredstev

Vrste virov sredstev (ob nerazporejenem dobicku):

- nominirani kapital (npr. poslovni sklad)
- nenominirani kapital (npr. dolgorocne rezervacije ali drugi skladi - rezervni, raziskovalni, razvojni)
- dolgorocne obveznosti
- dolgorocni krediti
- kratkorocni krediti
- tekoce obveznosti
- pasivne casovne razmejitev

Vire sredstev delimo po vec kriterijih:

- na trajne in zacasne
- z nedolocenim rokom zapadlosti

- z določenim rokom zapadlosti
  - na tuje in lastne
  - na dolgorocne in kratkorocne

Lastni viri vključujejo ustanoviteljske vloge za katerimi stoje različne vrste kapital pa tudi (med letom) nerazdeljeni dobiček in nenominirani kapital.

41

Trajni kapital pomeni obveznosti do virov sredstev, ki ne dospevajo dokler združba posluje, in vloge lastnikov (delnice, vložki) z nedoločenim rokom.

Vir sredstev rezerv je ustrezen sklad (rezerve) ali dolgorocne rezervacije.

Vir sredstev skupne porabe so skladi skupne porabe, razni krediti za namene

11 VREDNOSTNI PAPIRJI IN VREDNOTENJE PODJETIJ

11.1 Vrednostni papirji

Vrednostni papirji se lahko pojavljajo kot izraz pravic iz okvira sredstev in kot izraz obveznosti do virov sredstev podjetij.

Vrste vrednostnih papirjev:

- navadne delnice
- prednostne ali preferencne delnice
- pretvorljive delnice
- obveznice
- zastavni listi, občinski listi, partipativni listi, investicijski listi

Navadne delnice so vrednostni papirji prvega razreda in so osnova podjetniškega poslovanja.

Glede na način prenosa delnice razlikujemo:

- delnice na ime
- delnice na prinosnika

Ce ste lastnik dela delnic, ste hkrati lastnik dela podjetja - d.d. in imate s tem tudi pravico do upravljanja. Zneski delnic

predstavljajo lastne vire sredstev družbe. Lastniki v poslovanju tvegajo, da ne bodo dobili letnega nadomestila za vloženi

kapital (dividende), zmanjša se jim lahko tudi vrednost vložene kapitala.

Preferencne ali prednostne delnice zagotavljajo njihovim lastnikom prednost pri izterjavah na vseh sredstvih podjetja

potem, ko bodo poravnani vsi dolgovi. To velja za primer ko bo treba podjetje ukiniti. Pravice lastnikov teh delnic pa so pri upravljanju omejene. *Kumulativno preferencne delnice*; v primeru neuspešnega poslovanja v danem letu se obresti kot

specifična oblika dividend pri teh delnicah placajo naslednje leto, ko je dobiček dovolj visok.

Pretvorljiva delnica ali vloga je križanec med delnico ali vložkom ter obveznico. Lastnik tega papirja prejema stalno

višino obresti in ima hkrati privilegij pri pretvorbi tega dokumenta v navadno delnico.

Obveznice so dolžniški vrednostni papir, ki jih v glavnem kupujejo institucionalizirani vlagatelji, kot so banke,

zavarovalnice, univerze, dobrodelne ustanove in podobno. Na znesek obveznic je obljubljen zanesljiv donos - dana

obrestna mera. Obravnavamo jih kot tuje vire.

Pri d.o.o. imamo prav tako osnovno glavnico. Družbeniki pa vnašajo v (z)družbo vložke, njihovi zneski so lastni viri

združbe.

Tisto kar ima **resnično vrednost pri delnicah** in vložkih ni njihova skupna nominalna vrednost, pač pa moc pridobivanja

dobicka podjetja.

11.2 Trg vrednostnih papirjev

Trg vrednostnih papirjev je pomemben del finančnega sistema države. Razlikujemo primarni in sekundarni trg vrednostnih papirjev.

Primarni trg vrednostnih papirjev pomeni izdajanje novih vrednostnih papirjev ter njihovo prodajo (in seveda nakup).

Izdajatelj ponudi svoje vrednostne papirje javnosti in s tem zbira finančna sredstva (kapital).

Sekundarni trg vrednostnih papirjev pomeni kupovanje in prodajanje že izdanih vrednostnih papirjev, in to na borzi ter

zunaj nje. Na sekundarnem trgu vrednostnih papirjev nastopajo banke in nebančne združbe (združbe za poslovanje z

vrednostnimi papirji).

Borza vrednostnih papirjev in klirinško depotna služba tvorita infrastrukturo trga vrednostnih papirjev. Ti dve

združbi dolocata:

– način poslovanja

– nadzor nad poslovanjem z vrednostnimi papirji

S tem zagotavljata večjo stabilnost trga in večjo varnost udeležencev na trgu vrednostnih papirjev.

42

11.3 Vrednotenje podjetij

Vrednotenje podjetij je postalo zanimivo z uvedbo in prometom vrednostnih papirjev, zlasti delnic. Cena delnic se oblikuje

na podlagi ponudbe in povpraševanja, velik vpliv pa imata predvsem stabilnost in poslovna uspešnost podjetja. Kupec

delnice na vrednost delnice gleda z vidika pričakovanih donosov v prihodnosti.

Vrednost podjetja pomeni prihodnja in ne pretekla korist. Prihodnost je treba oceniti na podlagi predvidevanj, pri tem pa

je mnogo ugibanj in negotovosti.

Stopnje vrednotenja podjetja:

– spoznati objektivno vrednost podjetja - prva stopnja

– prehod od objektivne vrednosti k določitvi subjektivne vrednosti - druga stopnja

– zbiranje dokazov glede subjektivno določene vrednosti podjetja - tretja stopnja

Oporne točke pri vrednotenju podjetij pri drugi stopnji:

– poslovna področja oz. funkcije v podjetju

– okolje podjetja

– razvojne priložnosti in omejitve

– lastniške sestave

Podatki in postopki za zbiranje dokazov glede subjektivno določene vrednosti podjetja - tretja stopnja:

– razni podatki za odločujoče prvine vrednosti

– novosti pri zasnovi strategije podjetja

– vključitev subjektivnih silnic (posebni interesi, vpliv moci, likvidnostna moc,...)

– sinergijski učinki (vpliv novih strateških povezav)

Drugi razlogi za ocenjevanje podjetja:

– nakup ali prodaja podjetja

– fuzija večjega števila pravno samostojnih enot

– razdružitve večje podjetniške tvorbe

– presoja podjetja, ki je v gospodarskih težavah

– samoocenitev

– v primeru privatizacije, (de)nacionalizacije

– odločitve pri obnovah

– pravna presoja pri vprašanih obdavčenju ob dedovanju

– pravna razdelitev dediščine

– določitev osnove za obdavčitev

- najem, podaljšanje časa vrnica ali povečanje kreditov

Menjava lastništva lahko privede do znižanja vrednosti podjetja.

Podjetje je lahko tudi blago. Vsako blago pa mora imeti pri prodaji svojo "deklaracijo", t.j. predstavitev značilnosti blaga.

Negativna cena (ali nicelna kupnina) nastopi pri podjetju, ki je v težavah ker ima negativne rezultate in pomeni obveznost doplaca prodajalca.

Negativna cena se doloca v primeru ko kupec prevzame prezadolženo podjetje in prodajalec kupcu zagotovi za obstoječe

ali grozeče terjatve upnikov primeren ekvivalent.

12 RACUNOVODSTVO

12.1 Racunovodstvo in knjigovodstvo

Racunovodstvo je širši pojem od knjigovodstva. Poleg knjigovodstva vključuje še:

- racunovodsko nacrtovanje
- racunovodsko nadziranje
- racunovodsko analizo
- racunovodsko informiranje

S predpisi o racunovodstvu urejamo:

- vodenje poslovnih knjig

43

- oblikovanje in gibanje knjigovodskih listin
- vrste medletnih in letnih finančnih in poslovnih poročil ter nacrtov
- zaključevanje poslovnih knjig in roke za hrambo knjigovodskih listin
- obliko in vsebino finančnih in poslovnih poročil
- način ocenjevanja postavk v finančnih in poslovnih poročilih
- postopek revizije finančnih poročil
- pošiljanje in objavljane medletnih poročil, polletnih obracunov ter letnih racunov

V razmerah kapitalskega upravljanja podjetji bo racunovodstvo dosledneje usmerjeno k prikazovanju stvarne vrednosti

premoženja in trajnega kapitala podjetij in ne toliko k prikazovanju pozitivnega poslovnega izida za vsako ceno.

12.2 Poslovne knjige

Poslovne knjige so predpisane enotne evidence in druge evidence o stanju in gibanju:

- denarnega ter stvarnega premoženja in pravic (sredstev)
- kapitala in obveznosti (virov sredstev)
- prihodkov
- odhodkov
- poslovnih izidov zavezancev

Združba vodi poslovne knjige ob upoštevanju kontnega racuna, ki temelji na racunovodskih standardih.

V poslovnih knjigah, ki se vodijo po sistemu dvostavnega knjigovodstva, se zagotovijo podatki za:

- vpogled v stanje in gibanje sredstev
- ugotavljanje prihodka, odhodka
- razporejanje pozitivnega izida (dohodka in dobicka)
- poravnava negativnega izida (izgube)
- spremljanje poslovnega procesa
- usklajevanje razmerij z drugimi združbami
- izdelovanje kalkulacij
- izdelovanje poročil in analiz

12.3 Polletni obracuni in letni racuni

Združba mora obvezno ugotovi stanje sredstev in njihovih virov ter poslovni izid (prihodke in odhodke) v poslovnem letu

(letni racun). Medletni obracun se sestavi 30. junija. Polletni obracun se izkaže v bilanci stanja in izkazu uspeha.

Celovit racun se sestavi tudi ob zacetku postopka redne likvidacije ali stecajnega postopka, ter ob statusnih spremembah.

Neobvezni (polletni) obracun se izkaže v bilanci stanja in bilanci ali izkazu uspeha, letni racun pa v bilanci stanja, bilanci

ali izkazu uspeha in dodatnem finančnem poročilu - dodatku.

Za podjetja ter druge združbe, ki so medsebojno povezane, na primer v okviru koncerna ali holdinga, je sestavljanje

konsolidirane bilance stanja in konsolidiranega uspeha (bilance) predpisano z zakonom. Konsolidirana bilanca stanja in

konsolidirani izkaz uspeha tako povezanih podjetij sta njihova zbirna bilanca stanja in zbirni izkaz uspeha, zmanjšana za

zneske iz medsebojnega financiranja ali medsebojnega prometa.

BILANCA STANJA

Bilanca stanja je dvostranski izkaz, ki ima na eni strani navedeno stanje sredstev, na drugi pa stanje obveznosti do virov

sredstev. V bilanci stanja prikazujemo stanje sredstev in virov sredstev v določenem trenutku, in sicer morata biti obe

strani uravnoteženi, kar dosežemo z izgubo ali dobickom. Končna bilanca stanja prejšnjega obdobja je hkrati zacetna

bilanca stanja novega obdobja. Bilanca stanja izkazuje posamezne postavke po neodpisani vrednosti.

Izguba se na aktivni strani pojavlja v znesku takrat, ko je v bilanci stanja seštevek vseh virov sredstev večji od seštevka

vseh drugih sredstev (premoženja).

AKTIVA PASIVA

osnovna sredstva lastni viri

obratna sredstva dolgorocne rezervacije

izguba dolgorocne obveznosti

44

neposlovna sredstva (izvenposlovna aktiva) kratkorocne obveznosti

aktivne casovne razmejitev pasivne casovne razmejitev

dobicek tekočega leta

viri neposlovnega premoženja (izvenposlovna pasiva)

IZKAZ USPEHA

V izkazu uspeha prikazujemo prihodke in odhodke v določenem obdobju do določenega trenutka, ter poslovni izid kot

razliko med njima. **Izguba** se na aktivni strani pojavlja v znesku takrat, ko je v izkazu uspeha seštevek odhodkov večji od

seštevka prihodkov.

ODHODKI PRIHODKI

Poslovni (redni) odhodki Poslovni (redni) prihodki

Financni odhodki Financni prihodki

Neposlovni (izredni) odhodki Neposlovni (izredni) prihodki

Dobicek Izguba

12.4 Knjigovodstvo

Poslovni dogodek je:

- stvarno ali vsebinsko opredeljena enota poslovnega procesa
- casovno opredeljena enota poslovnega procesa
- prostorsko opredeljena enota poslovnega procesa
- kolicinsko opredeljena enota poslovnega procesa
- vrednostno opredeljena enota poslovnega procesa

Knjigovodstvo je dejavnost s katero zbiramo, urejemo, obdelujemo in prikazujemo podatke o tistih poslovnih dogodkih,

ki so se zgodili v preteklosti in so povzročili vrednostne spremembe na sredstvih, virih sredstev, prihodkih in odhodkih.

Knjigovodska dokumenta, ki to prikazujeta sta:

- bilanca stanja
- izkaz uspeha

V **bilanci stanja** prikazujemo stanje sredstev in virov sredstev v določenem trenutku, pri čemer morata biti obe strani

vrednostno enaki (=uravnoteženi).

V **izkazu uspeha** prikazujemo prihodke in odhodke v določenem obdobju do določenega trenutka ter poslovni izid kot razliko med njima.

Knjigovodski racun ima levo stran "debet" in desno stran "kredit". Zapisovanje podatkov na knjigovodskih racunih

oznacujemo kot "**knjiženje**". Na debetni strani knjižimo v breme tega racuna, na kreditni strani pa knjižimo v dobro tega

racuna. Razveljavitev nepravilnega knjiženja opravimo s storno knjiženjem. **Vknjižba** = ko je podatek zapisan.

Knjigovodski racuni (konti) zajemajo posamezne postavke bilance stanja in izkaza uspeha ali pa dele teh postavk.

Vrste knjigovodskih racunov:

- knjigovodski racuni sredstev
- knjigovodski racuni virov sredstev
- knjigovodski racuni odhodkov
- knjigovodski racuni prihodkov

Najpomembnejše pravilo za knjiženje na knjigovodskih racunih se glasi:

Vknjižbi na debetni strani določenega knjigovodskega racuna mora ustrezati protivknjižba istega zneska na kreditni strani

drugega knjigovodskega racuna:

$D + X \text{ in } K + X$

45

13 ANALIZA POSLOVANJA

13.1 Pojmovanje analize poslovanja

Analiza poslovanja je dejavnost, s katero presojava ugodnost poslovnih procesov in stanj, in v okviru katere

predlagamo ukrepe za njihove izboljšave. Njeni rezultati so namenjeni doseganju vecje uspešnosti pri ukrepanju.

Nadziranje poslovanja je dejavnost, s katero presojava pravilnost poslovnih procesov in stanj, in v okviru katere

sprejemamo ukrepe za odpravo nepravilnosti.

Obravnavanje podatkov o poslovanju je naloga knjigovodstva, statistike in arhiviranja.

Kriterij clenitve, ki ga dolocimo z namenom analize, je pogosto odlocilen za uspeh analize.

Kazalniki oziroma cilji, ki kažejo ugodnost v poslovanju:

- produktivnost ali proizvodnost
- ekonomičnost ali gospodarnost
- donosnost ali rentabilnost
- dohodkovnost
- ugodnost financiranja
- ugodnost investiranja
- ugodnost vodoravnega finančnega ustroja
- dobiček pri poslovnih učinkih
- delež pri prodaji na trgu
- znesek vlaganj v razvoj
- število izgubljenih dni na zaposlenega

- število poškodb na zaposlenega
- število reklamacij
- splošni ugled združbe
- točnost dobav
- trendi v napredku poslovanja
- dobra izbira ciljev
- uspešnost pri uresnicevanju ciljev
- prodornost na trgu
- zaupanje kupcev
- stabilnost
- prilagodljivost spremembam v okolju
- hitrost odzivanja na spremembe
- kakovost poslovnih učinkov

13.2 Metode analize in kazalniki

Metode analitika pri njegovem delu:

- razclenjevanje ali analiza
- primerjanje ali komparacija
- izločevanje ali eliminiranje
- osamljenje ali izoliranje
- strnjevanje ali sinteza

Pomen kazalnikov, ki jih metodološko razdelimo v štiri skupine:

- povprečne oziroma srednje oziroma najbolj pogoste velikosti oziroma vrednosti (aritmetična sredina, geometrijska sredina, harmonicna sredina, mediana, modus)
- stopnje ali odstotka udeležbe dela v celoti
- indeksa (casovni, stvarni...) dane velikosti
- kolicnika ali koeficienta kot razmerja med raznovrstnimi, a primerljivimi velikosti (npr. obseg prometa izražen kolicinsko na zaposlenega, znesek prihodkov na kvadratni meter trgovine)

13.3 Porocilo o poslovanju

Letno poslovno porocilo zajema racunovodske izkaze in pojasnila postavk v njih. Njihov pomen je pojasniti ugodnost poslovanja posameznega podjetja v določenem poslovnem letu ter ugodnost stanja postavk ob koncu takšnega poslovnega leta, a tudi predstaviti zamisli njegovega prihodnjega poslovanja in pri tem pricakovanih rezultatov.

Porocilo o poslovanju vsebuje:

- prikaz poslovnega položaja in razlicnih vidikov sestave sredstev in virov sredstev
- prikaz drugih vidikov poteka poslovanja, všteti tudi izrabo zmogljivosti
- racun donosnosti
- kazalnike fizicnega obsega poslovanja
- oceno o verjetnem prihodnjem razvoju poslovanja z obrazložitvijo
- podatke o kakovosti proizvodnega programa in njegovi obetavnosti
- podatke o aktivnosti na podrocju raziskovanja in razvoja
- informacije o odkupu lastnih delnic, drugih naložbah in dezinvestiranju

46

Racunovodske podatke dopolnjujejo tudi neracunovodski podatki, t.j. takšni, ki niso izraženi v denarni merski enoti. Letno poslovno porocilo sestavi ravnateljstvo združbe in je namenjeno širši javnosti.

13.4 Svetovanje

Med svetovanjem in ravnateljstvom obstaja tesna medsebojna odvisnost. Zato ne more biti uspešnega ravnateljstva

brez svetovanja in uveljavljenega svetovanja brez sodobnega ravnateljstva.

Od nosilcev teh dveh funkcij lahko pričakujemo dobre poslovne rezultate in uspešen razvoj le, če je dobro izkoriščeno

znanje notranjih in zunanjih specialistov različnih profilov strokovnosti.

13.5 Nacela poslovanja

13.5.1 Opredelitev nacer

Nacela in hkrati kazalniki poslovanja izhajajo iz:

izid (izlozek, output)

vložek (input)

Trije kazalniki:

- proizvodnost ali produktivnost (fizično in vrednostno opredeljen izid)
- gospodarnost ali ekonomičnost (fizično in vrednostno opredeljen izid)
- donosnost ali rentabilnost (le vrednostno opredeljen izid)

se med seboj razlikujejo predvsem po opredelitvi vložka. Kazalnik dobi svojo izrazno moč šele, če izračunamo indekse.

13.5.2 Proizvodnost

Vložek je pri kazalniku proizvodnosti opredeljen s številom zaposlenih ali izvedenko iz njih (ure), izid pa je lahko podan

fizično in vrednostno.

Kazalnik proizvodnosti v tehničnem smislu =

kolicina poslovnih učinkov

število zaposlenih

Nanj vplivajo različni dejavniki:

- tehnično - tehnološki (izbrana tehnologija, kakovost DS, kakovost DP, razpoložljivi patenti in licence)
- organizacijski (tip upravljanja, ravnalni slog, organizacija dela, usposobljenost zaposlenih)
- družbeni (stavke v prometu, vojno stanje, omejitve pri uvozu)

Težave pri izrazitvi kolicinika proizvodnosti - poslovni učinki niso istovrstni! Možne rešitve so:

- preračunamo dejanske kolicine na kolicine v pogojnih enotah
- izrazimo dejanske kolicine v nomiranih urah
- izrazimo dejanske kolicine z dejanskimi prodajnimi cenami
- izrazimo dejanske kolicine s stalnimi prodajnimi cenami
- izrazimo dejanske kolicine z dejanskimi lastnimi cenami
- izrazimo dejanske kolicine s stalnimi lastnimi cenami

Kazalnik družbene gospodarske proizvodnosti

ali dohodkovnosti dela

=

dohodek

število zaposlenih

13.5.3 Gospodarnost

Vložek je opredeljen s stroški ali izvedenko iz njih (odhodki), izid pa je lahko podan fizično in vrednostno.

Kazalnik gospodarnosti =

kolicina poslovnih učinkov

stroški

47

Nanj vplivajo isti dejavniki kot pri proizvodnosti!

Možnosti kako izraziti gospodarnost, če nimamo istovrstne dejavnosti:

- preračunati dejanske kolicine na kolicine v pogojnih enotah
- izraziti dejanske kolicine s stalnimi lastnimi cenami
- izraziti dejanske kolicine z dejanskimi prodajnimi cenami

Zadnja od danih treh možnosti nam da še eno možnost izračunati kazalnik gospodarnosti, ki ga lahko hitro izračunamo,

ker potrebni kategoriji najdemo v izkazu uspeha.

Kazalnik gospodarnosti =

prihodki

odhodki

13.5.4 Donosnost

Vložek je opredeljen s povprečnim kapitalom ali izvedenko iz njega (npr. poslovni sklad ali povprečno vložena

poslovna sredstva), izid pa je lahko podan le vrednost

Kazalnik poslovnosistemske donosnosti =

akumulacija

povprečna vrednost vloženega lastnega kapitala

Ta prvi kazalnik pojasnjuje čisto donosnost kapitala.

Kazalnik poslovnosistemske donosnosti =

dobicek

povprečna vrednost vloženega lastnega kapitala

Ta drugi kazalnik pa pojasnjuje kosmato donosnost kapitala in je zanimiv za ravnatelje in delom za lastnike.

Kazalnik družbenogospodarske donosnosti =

dohodek

povprečno uporabljena poslovna sredstva

Ta tretji kazalnik je bil uporabljen v obdobju samoupravnega socializma.

13.5.5 Seznam kazalnikov za primerjavo uspešnosti v razvitem svetu

Kakovostna razlika med široko uporabljenimi kazalniki pri nas in kazalniki, ki jih uporabljajo že dlje časa v razvitem svetu,

je predvsem v tem, da so nekateri kazalniki v svetu izrazito dolgoročno naravnani.

Kazalniki v razvitem svetu:

- donos na lastne vire sredstev
- donos na vloženi kapital
- dobiček na delnico
- donos na prihodke iz prodaje
- rast prihodkov iz prodaje
- rast lastnih virov sredstev
- dividenda na delnico
- celoten naložbeni donos

13.6 Analiziranje poslovnih sredstev in obveznosti do njihovih virov

13.6.1 Analiziranje bilance stanja

Analiziranje sredstev in obveznosti do njihovih virov je pravzaprav analiziranje bilance stanja.

48

13.6.2 Sestava poslovnih sredstev

Stopnja udeležbe obratnih sredstev v poslovnih sredstvih =

obratna sredstva

poslovna sredstva

13.6.3 Opremljenost s poslovnimi sredstvi

Koeficient opremljenosti s poslovnimi sredstvi =

poslovna sredstva

stevilo zaposlenih

Koeficient tehnicne opremljenosti =

osnovna sredstva

stevilo zaposlenih

Pri tehnični opremljenosti v vrednostnem smislu pride v poštev tudi zamenjava vrednosti osnovnih sredstev z vrednostjo opreme v števcu koeficienta. O tehnični opremljenosti v količinskem smislu pa lahko govorimo, ko primerjamo nek

tehnični izraz zmogljivosti DS (na primer število statev na tekstilnega delavca).

13.6.4 Odpisanost osnovnih sredstev

Stopnja odpisanosti osnovnih sredstev =

popravek vrednosti osnovnih sredstev

nabavna vrednost osnovnih sredstev

Zaradi amortiziranja je neodpisana ali sedanja vrednost osnovnih sredstev v obliki stvari in pravic vedno manjša, stopnja

odpisanosti osnovnih sredstev te vrste pa vedno večja.

13.6.5 Izraba zmogljivosti osnovnih sredstev

Stopnja izrabe zmogljivosti =

izrabljena zmogljivost osnovnega sredstva

razpoložljiva zmogljivost osnovnega sredstva

Kako izraziti zmogljivost osnovnega sredstva?

Zmogljivost osnovnega sredstva izrazimo lahko na tri načine:

a) s časom v katerem osnovno, predvsem delovno, sredstvo deluje

Stopnja časovne izrabe zmogljivosti =

čas izrabljenosti osnovnega sredstva

čas razpoložljivosti osnovnega sredstva

b) s proizvodno sposobnostjo osnovnega sredstva v časovni enoti

Stopnja količinske izrabe zmogljivosti =

uresničena proizvodnja na osn.sred. v enoti časa

možna proizvodnja na osn.sred. v enoti časa

49

c) s časom v katerem osnovno sredstvo deluje in z njegovo proizvodno sposobnostjo v časovni enoti

Stopnja celotne izrabe zmogljivosti =

uresničena proizvodnja na osn.sred.v izrabljenem času

možna proizvodnja na osn.sred.v razpoložljivem času

Ce želimo izraziti izrabo zmogljivosti osnovnih sredstev, zlasti opreme, za vsa osnovna sredstva oziroma opremo v

zdržbi hkrati, se do smiselnega podatka dokopljemo, ce v kazalnik uvedemo ustrezne uteži (ponderje) za posamezne

kose opreme.

13.6.6 Obracanje sredstev

Osnovna in obratna sredstva se stalno preoblikujejo, kar pomeni, da spreminjajo svoje pojavne oblike od začetne

denarne prek drugih v končno denarno. Predmet analize je navadno le preoblikovanje obratnih sredstev.

Koeficient obracanja je število, ki pove kolikokrat se obratna sredstva obrnejo v letu dni.

Koeficient obracanja =

sredstva porabljen v letu dni (kot stroški, ali odhodki)

povprečno uporabljena poslovna sredstva (ali le obratna)

Glede na dani obseg dejavnosti je znesek potrebnih obratnih sredstev obratno sorazmeren s koeficientom obracanja.

13.6.7 Placilna sposobnost ali likvidnost

Kazalnik likvidnosti =

razpoložljiva denarna sredstva

zapadle obveznosti

Združba je (ne)likvidna sprti oziroma v trenutku, vnaprej pa nacrtujemo placilno sposobnost za dolocena obdobja.

Združba oziroma podjetje postane placilno nesposobno:

- zaradi motenj pri oskrbi z materialom (števec kazalnika)
- zaradi slabe prodaje svojih poslovnih ucinkov (števec kazalnika)
- zaradi nesposobnosti izterjave racunov za prodane poslovne ucinke (števec kazalnika)
- ker si je med viri sredstev nakopicilo prevec kratkorocnih obveznosti (imenovalec kazalnika)

Najbolj ugoden kazalnik placilne sposobnosti je komaj nekaj vecji od 1.

Kazalnik solventnosti pomeni:

- (povprecno) likvidnost v roku daljšem od enega leta, ali pa
- sposobnost ekonomske celice, da v primeru prodaje premoženja proda svoje dolgove

13.7 Ocenjevanje uspešnosti v tržnih gospodarstvih

Koncni cilj podjetij je dobicek, kjer sta kolicina in kakovost poslovnih ucinkov samo sredstvo za doseg tega cilja.

Kazalniki placilne sposobnosti izražajo sposobnost podjetja za pokrivanje tekocih ali drugace opredeljenih obveznosti.

Kazalniki usklajenosti ali stopnje pokritja izražajo uspešnost uporabe tujih virov sredstev.

Kazalniki donosnosti izražajo celovito ucinkovitost in uspešnost podjetja.

Kazalniki aktivnosti kažejo na razlicne vidike uspešnosti uporabe razpoložljivih sredstev podjetja.

13.8 Povezovanje kazalnikov pri analizi poslovanja

Nek izbrani kazalnik lahko razclenimo na vrsto podrejenih kazalnikov. Na sistem (medsebojno povezanih) kazalnikov v

združbi je treba gledati kot na strateški ocenjevalni sistem in ne kot na merila naše strategije. Mesto izhodišnega

50

kazalnika bi si skorajda zaslužila zvestoba uporabnika, saj nekateri ocenjujejo sposobnost zadržanega uporabnika z astronomskimi številkami.

DOBICEK

LASTNI KAPITAL

=

DOBICEK

CELOTNI PRIHODEK

•

CELOTNI PRIHODEK

LASTNI KAPITAL

celotni prihodek - odhodki v sirsem smislu

celotni prihodek

celotni prihodek

obratna sredstva

•

obratna sredstva

lastni kapital

51

14 MOŽNA VPRAŠANJA NA USTNEM IZPITU

1. Kako poravnamo izgubo?
2. V katerem kazalniku se pojavijo stroški?
3. Vrste prihodkov?
4. Vrsta opreme?

5. Namen SM?
6. Kakšne vrste pravic imamo pri osnovnih in obratnih sredstvih? ***
7. Vrste izrednih odhodkov?
8. Kaj so stroški?
9. Trije kriteriji oziroma kazalniki izrabe zmogljivosti DS?
10. Vrste delitvenih kalkulacij?
11. Stalni stroški?
12. Kazalnika proizvodnosti?
13. Vrste DP?
14. Kaj predstavlja bilanca stanja?
15. Štiri kategorije zahtevnosti dela?
16. Vrste izgub?
17. Kakšen mora biti kazalnik likvidnosti, da bo idealno?
18. Kaj vpliva na zaloge DP?
19. Kaj so mejni stroški in kdaj se jih splaca uporabiti?
20. Pojavne oblike obratnih sredstev?
21. Kaj je podjetje?
22. Kolicina in kakovost rezultatov dela? ***
23. Funkcionalni mehanizmi?
24. Kaj so odhodki?
25. Kam se knjižijo obveznice države, ce jih podjetje kupi?
26. Tehnološko - topološki dejavniki razmestitve podjetij?
27. Delitev virov sredstev po kriterijih?
28. Kako stroški vstopajo med redne odhodke, po katerih dveh poteh?
29. Notranja razdelitev zavarovalnic?
30. Kaj je solventnost?
31. Vrste kalkulacij z dodatki?
32. Vrste temeljnih informacijskih funkcij?
33. Kazalniki izrabe delovne sile? ***
34. Definicija virov sredstev in njihovo kritje (vracanje)?
35. Primer preoblikovanja vira sredstev?
36. Koeficient obračanja osnovnih in obratnih sredstev?
37. Kaj so zunanji stroški?
38. Kaj so dohodki?
39. Kako opredelimo delo?
40. Razlika med delnico in obveznico?
41. Kako nacrtujemo stroške in težave pri nacrtovanju?
42. Interno financiranje?
43. Vrste izvornih stroškov?
44. Izvedeni ali preneseni stroški?
45. Izredni prihodki?
46. Na kakšne nacine podjetje pridobiva prihodke?
47. Tri razlike med podjetjem in zavodi?
48. Nacin pridobivanja sredstev?
49. Razlika med finančnim in ekonomskim neuspehom?
50. Kaj moramo prišteti dobicku, da dobimo dohodek?
51. Razclenitev dobicka?
52. Kaj dobimo, ce od prodajne cene odštejemo spremenljive stroške?
53. Osem vrst storitev?
54. Kam pišemo izgube v bilanci stanj in zakaj?
55. Kazalnik za gospodarnost?
56. Vir sredstev da je tuj, lasten in da ni dolgorocni kredit? ***
57. Bruto domaci in bruto nacionalni proizvod?
58. Naštej tri stopnje amortizacije DS?
59. Redni prihodki?
60. Koeficient opremljenosti s sredstvi?

61. Neposredne velikosti?
  62. Kaj je dezinvestiranje?
  63. Kaj je analiza poslovanja?
- 52
64. Kot kaj lahko opredelimo proizvodnjo v gospodinjstvu?
  65. Naštej štiri značilnosti sestave?
  66. Kako delimo podjetje (vrste podjetij)?
  67. Za katero stvar je značilna družbena ali zasebnopravna ureditev?
  68. Kot kaj lahko opredelimo indekse?
  69. Razporeditev dohodka?
  70. Katere vrste potreb zadovoljujemo z dohodki? ***
  71. Vrste finančnih prihodkov?
  72. Kaj je knjigovodstvo in vrste knjigovodskih računov?
  73. 6 vrst poslovnih funkcij?
  74. 4 vrste proizvodnih dejavnosti?
  75. Vrste spremenljivih stroškov in njihovi grafi?
  76. Kazalnik likvidnosti?
  77. Kalkulacije po SLO računovodskih standardih?
  78. Metode vrednotenja potroškov DP?
  79. Organizacijske funkcije?
  80. Značilnosti malih in velikih podjetij?
  81. Razvrstitev stroškov po stroškovnih mestih?
  82. Delitev nadomestil?
  83. Stroškovni nosilci?
  84. Delitev poslovnega procesa?
  85. Pomen kazalnikov?
  86. Faze nastajanja podjetja?
  87. Delovna sredstva?
  88. Gospodarsko-geografski dejavniki razmestitve podjetji?
  89. Vrste nacenih stroškov?
  90. Diverzifikacija?
  91. Možnosti vrednotenja stroškovnih nosilcev?
  92. Vrste naložb v DS?
  93. Katera dejavnost se ukvarja s presojo pravilnosti poslovnih procesov?
  94. Faze delovanja podjetja?
  95. Razporeditev sredstev?
  96. Resnična vrednost delnic?
  97. Naštej prvine poslovnega procesa?
  98. Kaj je delovni program in njegove sestavine?
  99. Značilnosti zavodov?
  100. Opredelitev stroškovnih mest?

53

KAZALO

1 UVOD 1

1.1 Ekonomika poslovanja združbe 1

1.2 Poslovnosistemski vidik ekonomike poslovanja združbe 1

1.3 Družbenogospodarski vidik ekonomike združbe 2

1.4 Razmerje med teorijo in prakso 2

1.5 Človek, potrebe, dobrine, delo 2

1.6 Zadovoljevanje potreb ljudi s sodelovanjem med njimi 3

1.7 Gospodarjenje kot način prizadevanja ljudi v procesu pridobivanja dobrin 3

1.8 Novoustvarjena vrednost in kosmati domači proizvod ter njegovo ugotavljanje 3

2 ZDRUŽBE IN NJIHOVO OKOLJE 4

2.1	Okolje delovanja združb	4
2.2	Iz industrijske samoupravne v informacijsko tržno-podjetniško družbo	5
2.3	Področja in panoge	5
2.4	Vrste združb	6
2.4.1	<i>Podjetja in zavodi</i>	6
2.4.2	<i>Zavodi</i>	6
2.4.3	<i>Strokovne službe in sestavljena podjetja kot podpora delu drugih podjetij</i>	6
2.5	Oblike poslovnega organiziranja:	6
2.5.1	<i>Poslovne skupnosti</i>	6
2.5.2	<i>Banka</i>	6
2.5.3	<i>Hranilnica</i>	7
2.5.4	<i>Druge finančne združbe</i>	7
2.5.5	<i>Zavarovalnica</i>	7
2.6	Samoupravne interesne skupnosti	7
2.7	Zbornicni sistem	8
2.8	Nosilci placilnih, finančnih, nadzornih in poslovno-obveščevalnih nalog v okolju združb	8
3	PODJETJE IN POSLOVNI PROCES	8
3.1	Gospodarski smoter in cilji poslovnega procesa	8
3.2	Dejavniki pridobivanja poslovnega rezultata v združbah	9
3.3	Razmestitev proizvodnih prostorov združbe (obrata)	9
3.4	Podjetništvo	10
3.5	Podjetje	10
3.5.1	<i>Opredelitev podjetja</i>	10
3.5.2	<i>Zgodovinski razvoj podjetja</i>	10
3.5.3	<i>Podjetje danes</i>	11
3.5.4	<i>Nastajanje in delovanje podjetja</i>	11
3.5.5	<i>Vrste podjetij pri nas</i>	11
3.5.6	<i>Povezovanje in clenjenje podjetij</i>	12
54		
3.5.7	<i>Velikost podjetij</i>	13
3.5.8	<i>Vrste proizvodjalnih podjetij</i>	13
3.5.9	<i>Trgovska podjetja</i>	13
3.5.10	<i>Storitvene združbe (podjetja in zavodi)</i>	13
3.6	Poslovni proces	14
4	POSLOVNO SODELOVANJE	14
4.1	Oblike poslovnega sodelovanja	14
4.2	Strateške zveze ali partnerstva ter oddajanje opravljanja nekaterih funkcij združb drugim	15
4.3	Prednosti partnerstev	15
5	GOSPODARJENJE S PRVINAMI POSLOVNEGA PROCESA	15
5.1	Prvine, sredstva in delo	15
5.2	Delovna sredstva	15
5.2.1	<i>Vrste delovnih sredstev</i>	15
5.2.2	<i>Potroški delovnih sredstev</i>	16
5.2.3	<i>Zagotavljanje delovnih sredstev za poslovni proces</i>	16
5.2.4	<i>Funkcionalno ali obrabno in casovno amortiziranje</i>	16
5.2.4.1	<i>Izhodišče za hitrost in način amortiziranja</i>	16
5.2.4.2	<i>Izračun stroška funkcionalne amortizacije</i>	17

5.2.4.3	Casovno amortiziranje	17
5.2.5	Popravila in preureditve	18
5.2.6	Naložbe v delovna sredstva	18
5.2.6.1	Vrste naložb	18
5.2.6.2	Ekonomski kriteriji za naložbe	18
5.3	Delovni predmeti	19
5.3.1	Vrste delovnih predmetov	19
5.3.2	Ovrednotenje potroškov delovnih predmetov	19
5.3.3	Zaloga delovni predmetov	20
5.4	Storitve	20
5.5	Delovna sila	20
5.5.1	Vrste dela	20
5.5.2	Nosilci delovne sile in pogodba o zaposlitvi	21
5.5.3	Potroški delovne sile	21
5.5.4	Vrste osebnega dohodka	21
5.5.5	Osebni dohodek (placa) iz opravljenega dela	21
5.5.6	Zajamceni osebni dohodek	22
5.5.7	Nadomestila osebnega dohodka	22
5.5.8	Nagrade iz rezultatov ustvarjalnih pobud	22
5.5.9	Osebni dohodki iz uspešnega poslovanja	22
5.5.10	Kosmati OD, prispevki in davki iz OD ter cisti OD	22
5.5.11	Druge udeležbe zaposlenega v dohodku oziroma dobicku družbe	22
6	STROŠKI	23
6.1	Potroški, stroški in izdatki	23
55		
6.2	Nacelne ali naravne vrste stroškov	23
6.3	Vrste izvirnih stroškov	23
6.4	Stroškovna mesta	24
6.4.1	Vrste, namen in število stroškovnih mest	24
6.4.2	Razporejanje stroškov na stroškovna mesta in s tem pogojene vrste stroškov	24
6.5	Stroškovni nosilci	24
6.5.1	Vrste stroškovnih nosilcev	24
6.5.2	Stroški po stroškovnih nosilcih	25
6.5.3	Obracun po polni lastni ceni	25
6.5.4	Kalkulacije	26
6.5.5	Obracun po zoženi stroškovni ceni	27
6.6	Obseg poslovanja in stroški na tej podlagi	28
6.7	Vrednotenje stroškovnih nosilcev po spremenljivih stroških	28
6.8	Nacrtovanje ali predracunavanje stroškov	29
7	PRODAJNE CENE	29
7.1	Cena poslovnega ucinka (oziroma blaga)	29
7.2	Sestava prodajne cene	29
7.3	Tržno oblikovanje cene	30
7.4	Iskanje optimalnega obsega prodaje in proizvodnje v pogojih popolne in nepopolne konkurence	31
8	PRIHODKI, ODHODKI IN POSLOVNI IZID	31
8.1	Poslovni ucinki, poslovni izid in vrste prihodkov	31
8.2	Prihodki in prejemki	32
8.3	Odhodki	33

8.4	Dohodek	34
8.5	Dobicek	35
8.5.1	Pojem dobicka	35
8.5.2	Ugotavljanje dobicka ob razlicnih metodah vrednotenja	35
8.5.3	Delitev dobicka	35
8.5.4	Davek na dobicek in davcna stopnja	36
8.5.5	Razumevanje pojmov: dohodek, dobicek, akumulacija	36
8.6	Izguba	36
8.7	Nacrtovanje prihodkov, odhodkov in poslovnega izida	37
9	SREDSTVA	38
10	VIRI SREDSTEV	39
10.1	Pojmovanje virov sredstev	39
10.2	Financno poslovanje	39
10.3	Dolgorocno financiranje poslovanja	40
		56
10.4	Preoblikovanje virov sredstev	40
10.5	Vracanje ali zmanjsavanje virov sredstev	40
10.6	Vrste virov sredstev	40
11	VREDNOSTNI PAPIRJI IN VREDNOTENJE PODJETIJ	41
11.1	Vrednostni papirji	41
11.2	Trg vrednostnih papirjev	41
11.3	Vrednotenje podjetij	42
12	RACUNOVODSTVO	42
12.1	Racunovodstvo in knjigovodstvo	42
12.2	Poslovne knjige	43
12.3	Polletni obracuni in letni racuni	43
12.4	Knjigovodstvo	44
13	ANALIZA POSLOVANJA	45
13.1	Pojmovanje analize poslovanja	45
13.2	Metode analize in kazalniki	45
13.3	Porocilo o poslovanju	45
13.4	Svetovanje	46
13.5	Nacela poslovanja	46
13.5.1	Opredelitev nacer	46
13.5.2	Proizvodnost	46
13.5.3	Gospodarnost	46
13.5.4	Donosnost	47
13.5.5	Seznam kazalnikov za primerjavo uspesnosti v razvitem svetu	47
13.6	Analiziranje poslovnih sredstev in obveznosti do njihovih virov	47
13.6.1	Analiziranje bilance stanja	47
13.6.2	Sestava poslovnih sredstev	48
13.6.3	Opremljenost s poslovnimi sredstvi	48
13.6.4	Odpisanost osnovnih sredstev	48
13.6.5	Izraba zmogljivosti osnovnih sredstev	48
13.6.6	Obracanje sredstev	49
13.6.7	Placilna sposobnost ali likvidnost	49
13.7	Ocenjevanje uspesnosti v trznih gospodarstvih	49
13.8	Povezovanje kazalnikov pri analizi poslovanja	49

14 MOŽNA VPRAŠANJA NA USTNEM IZPITU 51